

זאת ה'תורה

שבת פרשת ראה תשע"ט

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב **יצחק גינזבורג** שליט"א

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ

ארץ ישראל -
השידוך בין ה'
לעם ישראל

18

מענות ותשובות
תשובות הרב לשואלים 39

האקדמיה התורנית
מקצועות חופשיים 41

רמז בפרשה
"ראה" 44

המדור *אולדים*
"אני לדודי" 45

קצר
ואעניין | ראה!
נקודה מעובדת 03

אור החיים על הפרשה
לימוד באוה"ח ראה 04

"חסדי ה' כי לא תמנו"
אמונה ובטחון - ביאור אגה"ק י' 19

פרקי אבות
פרק ה משנה יז 31

מעין גנים
הדרכים הטהורות בעבודת ה' 32

ארבע מהפכות
הכתיבה קובעת הלכה 35

הסיפור החסידי
רבי דוד'ל מלעלוב 38

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל הקוראים היקרים, שבת פרשת ראה ואתה ר"ח אלול כבר כאן, המלך כבר בשדה ואנחנו עם **חוברת ואביטה** חדשה ומלאה כל טוב.

השבוע בגליון:

נפתח ב**נקודה מעובדת** – **ראה!** – על ראיית המהות והכח של ההמחשה היוזואלית ושל עשית מופתים. משם נעבור לגוף השיעור – **אור החיים ראה** – שיעור בפירוש אור החיים על הפרשה, על שמונת פירושי אוה"ח לפסוק הראשון, הקבלתם לספירות והלימוד היוצא מכך. השיעור השני בחוברת הוא חלקו השני [והעיקרי] של אמונה וביטחון (25) – **"חסדי ה' כי לא תמנו"** – עם ביאור על **אגרת הקדש י'** בתניא קדישא, אותה מתחילים השבת בלימוד היומי, על נתינת צדקה למעלה ממדידה והגבלה.

ב**פרקי אבות** נלמד על המשנה **"כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים"** (ה, יז), על התנאים למחלוקת 'טובה' ועל גילוי כבוד שמים. **במעין גנים** לפרשת ראה נקרא על **הדרכים הטהורות בעבודת ה'** – על שבע דרכים בעבודת ה' בעם ישראל המקבילות לשבע החיות הטהורות. וב**ארבע מהפכות**, עדיין במהפכה הראשונה – **הכתיבה קובעת הלכה** – על מעמדה המחייב של תורה שבעל פה באופן שנכתבה ועל התהליך המקביל בפנימיות התורה. ב**סיפור החסידי** נקרא על בעל ההילולא של ה' אלול – **רבי דוד'ל מלעלוב** – על סגולתו למקשה לילד ועל כיבודו את מאכלי השבת. **במענות ותשובות** נקרא על הדרכה למשודכים, דמיון טוב ודמיון רע, פחדים ועוד. בא**קדמיה התורנית** נקרא על **מקצועות חופשיים ואובדן המשמעות בעבודה**. ובמדור **רמז בפרשה** נלמד את רמזי הפסוק הראשון "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה". נסיים, כתמיד, עם **המדור לילדים** בו ילמד אותנו רזי על ההתעוררויות של חדש אלול – "אני לדודי".

שימו לב:

בחודש אלול הבעל"ט יתחיל סדר חדש בשיעורים (שעדיין אינו ידוע בעת ירידת החוברת לדפוס). הפרטים המלאים ישלחו במייל ויעודכנו בפנימיפון, הישארו קשובים.

**שבת שלום ומבורך וחדש טוב,
המערכת**

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | **עיצוב:** דעה צלף | **מערכת:** הרב יוסי פלאי, בעז יעקבי ואיתאל גלעדי

ראשון", וכמותו ילמד תורה משיח, "גואל אחרון" – היא הוכחה העומד לנוכח העינים ואי אפשר להכחישה, מופת חותך!

ונרחיב: ה'רדידות' לכאורה שבחוש הראיה מתבטאת בחבה של רוב האנשים למופתים ובהתקשרות שלהם לצדיקים בעלי מופת. היו דרכים בחסידות שבקרו את החשק למופתים כנתפס ל'קונצים' חיזוניים. כך, בקוצק (החריפה שבחסידויות חג"ת) אמרו ש"אותות ומופתים – באדמת בני חס" וטענו שהמופת הגדול ביותר של צדיק הוא לקיחת בול עץ ולהפוך אותו לאדם. גם בחסידות חב"ד השכלתנית לא אהבו ככלל 'לעשות ענין' ממופתים (המפעמים את הרובד הנמוך ביותר בנפש, רובד המוטבע המתפעל מכל הפרה של חוקי הטבע). ובכל זאת, במופת יש משהו גדול, כמו "ראית המהות", עד שהרבי מליובאוויטש אמר שבדורנו חלק מהדרך להבאת הגאולה היא פרסום מופתים.

בפרט, המופת מכיל את כל קומות הנפש: ברובד המוחין, חב"ד, המופת החותך הוא רְאִיָה השקולה לרְאִיָה, הגורמת ל'ראיה חושית' של השכל, כראית האלקות של משה רבינו; ברובד המורגש, החג"ת, מופת הוא מעשה שמעורר רגש של אהבה, יראה או רחמים – המופת השכלי, המגלה בבירור ש'יש אלקים', הופך את בול העץ לבן אדם המסוגל להתייחס לאלקות גם בלבו; בסופו של דבר מתבטא המופת ברובד המעשי, הנה"י – למי שהאלקות עבורו היא דבר מוחשי קל לשנות את סדרי הטבע (ובכך להראות לכולם את נוכחות ה').

משה רבינו מוכיח את ישראל ("מפי עצמו"): "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה". מסביר בעל אוה"ח הקדוש שמשה פונה לבני ישראל שיבחרו בתענוג העולם העליון ולא יתפתו לבחור בתענוגי העולם הזה, ולשם כך משתמש בלשון "ראה". כח הראיה הוא זיהוי ודאי של עצם הדבר – "הכרה חושית" (בלשונו), "ראיית המהות" (בלשון החסידות).

כדי להשפיע באמת על הציבור הרחב לבחור בטוב האמתי, צריך מישהו כמשה, ש'רואה' את הדברים, חווה אותם באופן בלתי אמצעי, ולא רק יודע עליהם משכלו – ומדביק את כולם בחוית האמת שלו. הרבה רבנים ויהודים טובים מעבירים שיעורים ודורשים שעות ארוכות בדברי תורה, אבל הדברים אינם 'מזיזים' לרוב השומעים, כי המוכיח אינו 'נמצא שם' בעצמו, הוא לא משקר אבל אינו ממחיש הכרה חושית.

לכאורה, ראייה היא חוש גבוה מאד, השייך לספירת החכמה (לעומת השמיעה השייכת לבינה). אכן, ככל שהחוש גבוה הוא יכול להתבטא ולתפוס גם בממד הכי נמוך ומגושם. חוש הראיה הוא המשפיע העיקרי בעולמנו: הכל ויזואלי ומוחשי, והמדיה המתפתחת מביאה כל אמירה ורעיון כמיצג הניתן לצפייה. אפשר 'לקטר' על רדידות השיח ועל 'השטחת' המסרים, אבל אפשר לראות (תרתי משמע) את היתרון בויזואלי – הוא אולי מכוון למכנה המשותף הנמוך ביותר, אבל בכך כחו להגיע לא רק ליחידים המעמיקים אלא אל כל הצבור כאחד. אם כן, תוכחת משה – ה"גואל

אור החיים ראה – פסוק ראשון

ישיבת אור החיים

קיצור מהלך השיעור

שמונה פירושים יש באור החיים הקדוש על הפסוק הראשון בפרשת "ראה", אותם מקביל הרב לספירות – מבנה המעניק עוד תובנות מופלאות בפירושים ובקשרים ביניהם. לקוצר המקום בחוברת קוצר השיעור באופן משמעותי והושם הדגש בעיקר על ההקבלה ותוצאותיה – ששיאם בחידוש האקטואלי העולה מהדברים לגבי ישוב ארץ ישראל בדורנו. השיעור המלא – הגדוש ריבוי חידושי תוכן ורמזים רבים – נשלח ברשימת התפוצה, אליה ניתן להרשם במייל itiel@pnimi.org.il

[להשפיע עליהם שיבחרו, "ובחרת בחיים" (כפי שכתוב בנצבים)]. בעולם העליון, ולהמציא כל טובות עולם הזה [רוצה שנבחר בעולם העליון, ברוחניות, ולא בעולם התחתון, בגשמיות. במיוחד בנוגע לתענוגים – יש מים עליונים, תענוג רוחני, ומים תחתונים, תענוג גשמי², ומשה רוצה שנבחר במים העליונים, בעולם העליון, בסוד "הוי כל צמא לכו למים"³, מי התורה, כמבואר בחז"ל ובתניא].

וכדי שיתאמתו אצלם הדברים [שירגישו זאת כאמת מוחלטת], צריך שהמוכיח יהיה בו שני עניינים [כמו אחד שרוצה למכור מכונית – אומר 'קח את זה ולא את זה' – אפשר רק אם מכיר טוב את שניהם, וגם הלוקח יודע שהמוכר מבין הכי טוב במכוניות].

אחד שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון [זו הוראה לגבי תורה בכלל ולעשיית בעלי תשובה בפרט. בעל תשובה יתפעל ממך רק אם יחוש שאינך רק מדקלם דברים שלמדת, אלא שאתה חווה זאת וחי זאת – אחרת הוא

א. ארבעת פירושי "ראה אנכי"

הפרשה פותחת "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקלה"⁴. יש באוה"ח שמונה פירושים שונים על הפסוק, ננסה אי"ה לסדר אותם בהקבלה לספירות העליונות וכוחות נפש האדם:

השאלות בפסוק

ראה אנכי נתן וגו' צריך לדעת למה אמר לשון ראייה על הדברים, עוד אומרו אנכי [בנצבים כתוב "ראה נתתי", בלי 'אני' או 'אנכי'], עוד למה אמר לשון יחיד ["ראה"], כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה [החל מהמלה "לפניכם", וכל ההמשך. הוא פונה ליחידים או לצבור?].

פירוש ראשון:

בחירה בעולם העליון בזכות משה
על המוכיח להכיר בטוב שני העולמות
 ונראה שהכוונה היא כי לפי שבא להבחירם

נרשם ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. כ"א וכ"ד מנחם-אב ע"ט – כפ"ח.

א דברים יא, כו.

ב ראה אוה"ת קרח עמ' תשכג ואילך ובכ"ד.

ג ישעיה נה, א.

או גדלות א', וראית המהות היא גדלות ב' או מוחין דאבא (הגם שבכל אחד מהם, אבא ואמא, יש גדלות א' וגדלות ב'). כדי שאוכיח אני צריך שתהיה לי גדלות ב' – שאני רואה את המהות, לא מספיק שאמרו לי ושברור לי וכו'. קטנות א' נקראת אמונה, לכן היה אפשר להסביר שדווקא מי שאומר "מפי אמונה", בקטנות א', אין דבריו מתקבלים. אבל אם "ראה", בראית המהות (גדלות ב'), או אפילו "ידע", בידיעת המציאות (גדלות א'), דבריו מתקבלים. אך בעומק, בשביל שהדברים יתקבלו באמת נדרשת ראית המהות – "הכרה חושית". כנראה יש שתי מדרגות במקבלים – יש אנשים שידיעת המציאות מספיק מרשימה אותם שיקשיבו למה שאתה אומר, ישקלו זאת, אבל האנשים היותר חכמים, אם הוא לא ראה ממש לא יתפעלו מדבריו].

איך מושכים את הכלל?

[אז אין סיכוי לדבר עם יהודים על אלקות אם לא ראית?]

וראים בדורנו שיש יחידים שמספיקה להם ידיעת המציאות, אבל לא די בכך כדי לגרור את הכלל – משה רבינו מדבר לכלל ישראל. רואים היום רבנים גדולים, שאולי יש להם ידיעת המציאות, ויש לכל אחד כמה חסידים – אבל זה לא מספיק. משיח, שיכול להוכיח את כל עם ישראל ולהבחרם – לעשות שנבחר בעולם העליון – צריך לבוא לעם ישראל עם ראיה מוחלטת.

[אז אני לא יכול להשפיע על יהודים?]

אם תעשה הצגה טובה, תחיך ותדבר בחיות – אולי תשפיע על מישהו. אבל צריך לדעת שרוצים אחד שרואה. היום היארצייט של רבי אהרן מבעלז. למה אנשים פשוטים, 'עמך', אוהבים בעלי מופתים? במשיכה אחרי מופתים יש טוב ולא-טוב. בחב"ד אולי יטענו

לא יקשיב לך בכלל. גם כאן, הוא אומר שצריך ראייה חושית בעליון, בעולמות העליונים, באצילות – שזהו הטוב האלקי]. והשני שהשיג השגת טוב עולם הזה וקנייניו [כך גם לגבי העולם התחתון. אם אני בא ואומר לך שלא כדאי לך לבחור בתענוגים אלה, ללכת אחריהם, לבלות את חיך ברדיפה אחרי ההבל, הריק והתהו – הכל אין]. לא יתפעלו ממני אם אין לי חוש טעם בגשמיות, בתענוגי עוה"ז. יאמרו 'לי יש חוש הטעם, אני יודע שזה טוב – אתה לא'. בשביל למאוס בגשמיות צריך להבין את טוב הטעם שיש בעולם הזה, קנינים ובנינים וענינים וכו' – לדעת מה זה כסף. אם כן, צריך את שני הדברים – שתהיה לו ראייה חושית בעליון וגם טוב טעם בעולם התחתון וקניניו].

כי אם המוכיח יהיה מושלל מקנייני עולם הזה [מופשט מגשמיות]. לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה [כל אנשי העולם הזה]. כי יאמרו אין אומרים למה שלא ראה יבא ויגיד [מי שלא מרגיש – שלא יגיד חות דעת על מה שלא מכיר]. שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקנייניו ותענוגיו לא היה ממאיסו ובוחר בזולתו [כי העולם הזה הוא הכי כף. כך היו טוענים, ולכן לא יקשיבו לו:], ובזה לא יטו אזנם לקבל דבריו. [וכך גם לגבי העולם העליון:] גם הבא להפליג בטוב עולם הבא לא יוצדקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עצמו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע [יש בחסידות שני מושגים: ידיעת המציאות וראית המהות¹]. לפעמים ידיעת המציאות נקראת מוחין דאמא,

ד והרמז: אין הבל ריק תהו = אחדות פשוטה = דעת משה – מצד הכרתו את האחדות הפשוטה של הקב"ה יודע דווקא משה שכל תענוגי העוה"ז הם אין, הבל, ריק ותהו.
ה ראה דרך מצותיך מצות האמנת אלקות פ"ב (מה, ב). ובכ"מ.

טוב את העולם הזה, חווה אותו], כי היה גדול מאוד [בגשמיות]. וגבור [כנראה שיש תענוג מיוחד של גבורים - ווארט יפה בפני עצמו. להכיר את טוב הטעם של הסטייק באמת צריך להיות גבור. גם עצם הגבורה היא תענוג. להיות גבור בגשמיות עושה לך כף.]. [קהלת רבה ט ב], ומלך [היה מלך בכוש לפי חז"ל.]. [תנחומא קרח ג], ועשיר גדול [אין שום תענוג של העולם הזה שלא הכיר הכי טוב מכולנו. בסופו של דבר משה פרש מן האשה (במצות ה') - זהו עיקר הסימן שאין לו חוש בעולם הזה,¹ אך היינו אחרי 'עבודה' (כמו במדרש הידוע שמשה נולד עם כל המדות הרעות כו' אך הפך את טבעו הראשון לטוב²). הוא הכיר את העולם עד הסוף ואז פרש ממנו, והוא רוצה ללמד זאת אותנו. כאומרם ז"ל [גדרים לח], ויפה דודי אף נעים [גם היה יפה תואר. כמו שאמרנו קודם שיש תענוג בלהיות גבור - יש גם תענוג בלהיות יפה תאר. אם כן, משה רבינו מושלם בעולם הזה - אין יותר טוב ממנו].

גם בטוב העליון הכיר [ודאי.], כי עלה שמים וטעם טעם עליון [מודגש מה שאמרנו, שצריך לראות - לא מספיק לשמוע. ידיעת המציאות נקראת שמיעה וראית המהות היא, כמובן, ראייה. לפעמים בחסידות ראית המהות נקראת הכרת המהות, אבל הביטוי העיקרי הוא ראיית המהות, לעומת ידיעת המציאות שהיא שמיעה. הוא טעם את הטעם שם - לא אכל ולא שתה ארבעים יום, מה החזיק אותו? - "לחם אבירים אכל איש", לחם המלאכים הוא התענוג האלקי, מזון הצדיקים לעתיד לבוא.].

שחיצוניות, אבל הרבי גם היה בעד - משיח ודאי יעשה מופתים. למה? כי המופת משקף שבעל המופת רואה וחווה את מהות הדברים. מופת הוא משהו שמראים, לשון ראייה (בלשון בעלי ההגיון "מופת" היינו הוכחה - אלו המופתים שאנו רוצים לשמוע מפי משיח ולראות על פניו ממש). אם תוכל לעשות מופתים יהיה בסדר...

משה משיח בטיב שני העולמות

ולזה אמר מושיע ורב [כינוי למשה לפי פסוק בישעיהו]. האיש משה, ראה אנכי, פירוש אלי תראו [מפרש "ראה אנכי" באופן מופלא - 'תראו אותי'. הוא מדגיש - כשיטתו בתחלת החומש, ולאורך הפירושים שלמדנו - שכל החומש הוא "מפי עצמו" של משה רבינו. כך, רק משה רבינו יכול לומר "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" - משהו עצמי לו. רק משה רבינו מכיר במוחש ממש את העולם העליון והעולם התחתון. משה נקרא על שם "מן המים משיתהו"³ (כאשר גם "מן" עולה מים, וכן מים במספר קדמי עולים משה!-) - המים עצמיים לו, וממילא הוא מכיר היטב גם את טיב המים העליונים, תענוג אלקי, וגם את טיב המים התחתונים, תענוג גשמי. לפי זה, "הוי כל צמא לכו למים" היינו 'לכו למשה'. רק הוא יכול להוכיח (גם מלשון הוכחה) אותנו לבחור בעולם העליון ולא בתחתון - כי יודע בטיב שניהם.]. ותצדיקו ותשכילו להצדיק הדברים [אם תסתכלו עלי הדברים יצטדקו אצלכם].

כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה [הייתי חושב שיתחיל הכרת משה את העולם העליון, אבל מתחיל מהתחתון. עיקר החידוש - לא לחשוב שמשה רבינו פראיר, הוא מכיר הכי

1 ראה שיעור אמונה ובטחון 13 (נדפס ב"אביטה" ראה ע"ח).

2 ח מובא בתפא"י סוף קידושין. אור פני משה (לר"מ מפשעווארסק) ריש פרשת חקת (הובא בבעש"ט עה"ת ריש פרשת קרח ובמקור מים חיים שם). ראה גם שיעורי ד' אדר ע"ח, עיי"ש.

פירוש שני:

התעוררות להתדמות למשה

ברוחניות – התדמות למי שלמעלה ממך

עוד ירצה במאמר ראה אנכי, על דרך אומרם ז"ל [ע"י רמב"ם הלכות תשובה פ"ה ה"ב] הציון כאן הוא לרמב"ם, אבל הוא אומר "אומרם ז"ל", סימן שזהו מאמר חז"ל – אחרת היה כותב שאלו דברי הרמב"ם.]] יכול אדם לעשות עצמו כמשה רבינו [על האבות כתוב שכל אחד חייב לומר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב"] – כל אחד צריך לשאוף להיות כמו האבות. כאן אומר בדיוק אותו דבר לגבי משה רבינו.],

והוא מה שהעירם כי אליו יראו להתדמות אליו [שוב, "ממני תראו וכן תעשו". בפירוש הראשון היה "ממני יראו" שאני בקי בתענוגי העולם הבא ותענוגי העולם הזה, ובחירתי בעליון. כאן עוד יותר – תראו אותי עד כדי כך שתהיו כמוני בכל. יש מצוה בתורה להתדמות לקב"ה, "והלכת בדרכיו"³, וכך משה רבינו רוצה שממש יתדמו אליו בכל-מכל-כל.], כל

הבא ליקרב לעבודת הקודש עבודת ה', ולא יעריכו עצמן עם מה שלמטה מהם [אם אדם מעריך את עצמו תוך הסתכלות על משהו במדרגה נמוכה ממנו הוא מבסוט – ב"ה, אני יותר טוב מפלוני אלמוני. זה אסור. כתוב בפירוש ב"היום יום"³ שבגשמיות צריך להסתכל דווקא על מי שלמטה ממך כדי להיות שמח בחלקך, אבל ברוחניות צריך להסתכל רק על מי שלמעלה ממך.], ויהיו בעיני עצמן כי כביר מצאה ידם [אם יעריכו עצמם ביחס למי שלמטה מהם – יהיו מבסוטים, ירגישו 'על הכיפק', מה שאנחנו קוראים סיפוק טמא. כל ביטוייהם לשונות המקרא – "כביר מצאה

ואחר שהשיג הכרה חושיות הכרת שני דברים והשגתם, אמר להם הדברים האמורים בענין כאשר אבאר [אז יוכל לומר "ראה אנכי נתן לפניכם היום"].]

"ראה" – הכרה ברורה ושוה לכל

ואומרו ראה לשון יחיד, כי ראייה זו כולן שוים בהכרתה כאיש אחד שגלוי לכל השגת משה בעולם הזה ובעולם הבא.

אומר כאן הבדל בין ראייה לשמיעה: בשמיעה – כל חדא וחדא לפום שיעורא דיליה. גם אם אני אומר משהו מפי השמועה, שמעתי והבנתי וכעת מעביר – כמו מי שלמד הכי מאמר חסידות, וכעת מעביר הלאה – כל אחד תופס לפי שמיעתו-שכלו. אבל ראיתי ואני מספר זאת בפשטות – כאילו מראה לכולם מה שראיתי אני במו עיני – אין הבדל בין המקבלים.

זהו דבר חשוב: התקשורת היום עסוקה בלהוריד את הכל לויזואלי, שתופס את הקהל הכי גדול. לתפוס הרבה אנשים אפשר רק בראיה, בה כולם שוים – היא המכנה המשותף הנמוך ביותר, שוה לכל נפש. דווקא כאשר החוש הכי עליון יורד למטה הוא יורד הכי רחוק, כולל את הכל (בסוד "הוי' בחכמה יסד ארץ"⁴, "אבא יסד ברתא"). כשמשה אומר 'ראו אותי' – לא שמעו אותי – אפשר לראות (ולא רק להבין בשכל) שהוא מושלם בגשמיות ומושלם ברוחניות. היות שהדבר שוה לכל נפש, הוא פונה בלשון יחיד – "ראה", כולם אותו אחד. זהו גם ההגיון של התקשורת, לתפוס הכי הרבה כשאתה פונה לכולם אותו דבר – פונה למכנה המשותף הנמוך ביותר דווקא, על ידי ראייה.

יא תנא דבי אליהו רבה פכ"ה.

יב דברים כח, ט.

יג לוח "היום יום" ל' סיון.

ט משלי ג, יט.

י זרה ח"ג רמח, א; תקו"ז תקון כא (סא, ב).

של הקדושה, **עמלק** בגימטריא **ספק**].¹¹ כי מי ומי הראוי להשיג השגה זו להיות כמשה [לכאורה לא נחלת רבים].

וכנגד שאר כללות ישראל אמר נותן לפניכם [כך מסביר שבאותו פסוק כתוב קודם "ראה" לשון יחיד ואחר "נתן לפניכם" לשון רבים. "ראה אנכי" – ליחידים, "נתן לפניכם ברכה וקללה" – שייך לכולם].

פירוש שלישי:

משה מדבר אל עצמו (שבכל ישראל)

רמז – בין הפשט לסוד

ובדרך רמז [משמע שאצלו שני הפירושים הראשונים יותר פשוט. הפירוש השלישי כבר דרך רמז]. ירמזו על פי דבריהם ז"ל שאמרו [תיקו"ז תיקון סט] [לפעמים כשהוא מביא זהר אומר חכמי הנסתר, וכנראה כשאומר "דבריהם ז"ל" הכוונה לדבר בזהר שכל כך קרוב למה שכתוב בחז"ל, שלא צריך לומר עליו שחכמי הנסתר חדשו. אפשר אפילו לדייק "על פי דבריהם ז"ל" – אף על פי שזה כתוב בזהר, זה מתאים לחז"ל על פי נגלה. יתכן אפילו שכך מגדיר את המושג "רמז", שעומד בין פשט לסוד (בסוד פרד"ס). לא כמו שאנחנו חושבים שרמז הוא גימטריאות וכיו"ב, אלא שרמו הוא סוד על פי פשט, ממוצע בין סוד לפשט – כתוב בזהר, אבל הוא על פי דבריהם ז"ל. הוא ודאי לא מתכוון כאן לרמזים, גימטריאות ור"ת וכו' (ומחיפוש פשוט, ברוב הפעמים שכותב "רמז" לא מתכוון לכך). צריך לבדוק אם כך באמת שיטתי אצל אוה"ח, כל פעם שאומר רמז].

משה רבינו מדבר לעצמו

שכל בני תורה יש להם ניצוץ ממשה

ידם" הוא לשון איוב (ששלל זאת מעצמו) – "אם אשמח כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי"¹²].

התדמות למשה – עבודת יחידי סגולה

ואמר לשון יחיד, אולי שלא אמר רמז זה אלא ליחידי עם [בפירוש הראשון ה"ראה" בלשון יחיד היה כי פונה לכולם בדרגה שכולם תופסים כאחד – מה שקרנו המכנה המשותף הנמוך. כאן אומר בדיוק ההיפך, שבלשון יחיד מתכוון לא לכולם. הרושם הראשון היה שגם היהודי הכי פשוט, א פראסטט איד, א פאלח, יכול להיות כמו משה רבינו. כעת קצת חוזר בו – הדרשה הזו, "ראה אנכי", שצריך להתדמות אלי בכל-מכל-כל, נאמר ליחידי סגולה. "ראה" בא לאפוקי פניה לכולם יחד. ידוע משל הצמח צדק¹³ שאמר על עצמו שהוא כובעי, מוכר כובעים, וכל אחד יבוא ויבחר את הכובע שמתאים לו – כל אחד ימדוד לפי הראש שלו. משה אומר "ראה" למי ששייך – איני אומר מי שייך, אבל יש כאן אנשים שיכולים להיות כמוני, ולכל אחד ואחד מהם אני אומר "ראה אנכי"¹⁴]. אשר יבינו עצמן להשגה עליונה [כמו "בני הנביאים". מי האנשים שקשורים למשה במיוחד? "אנשי משה". חוץ משבעים הזקנים, שהוא האציל עליהם מרוחו, יש "אנשי משה" – עליהם נאמר במלחמת עמלק, "בחר לנו אנשים"¹⁵ – ויש לומר שהם אנשים שיכולים להיות כמשה. הדבר מתבטא דווקא במלחמת עמלק – הם יכולים להלחם כמשה באנטיזה

יד איוב לא, כה. "וכי כביר מצאה ידי" = חתך (סופי תבות "פוחת את ירך [=] ומשביע [לכל חי רצון]), שם הפרנסה, שבקדושה היינו ההיפך – לא לומר "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" אלא לזכור ש"הוא הנתן לך כח לעשות חיל" (דברים ח, יז-יח).

טו לשמע אזן מדור הצ"צ אות טז (וראה פנים אל פנים עמ' קכ).

טז שמות יז, ט. וראה תו"א פג, ב.

יז הספוט לכש"ט (קה"ת, הוצאה שלישית) אות קיח.

אצל משה רבינו. יכול להתייחס ל'אני' כי הוא במקום שאין אני (כמוסבר^כ) ששמו של משה לא מוזכר בפרשת תצוה כי הגיע בה לבחינת 'אין', האני האמתי שלמעלה משם ולמעלה מכל גדר) – בשבילו גם הרגשת ה'אני' היא כגופו של הלל, המאפשרת פניה כחיצוני.

התכללות כל ישראל במשה

כי כל ישראל יתיחסו אליו [יש במצות אהבת ישראל בדרך מצותיך שתי קומות של אהבת ישראל" כמו דם, המחבר את כל אברי הגוף, אבל בכל אופן כל אבר הוא מציאות בפני עצמו. בדרך הטבע יד ימין לא רבה עם יד שמאל, אבל היום כן רבים. במדרגה השניה – המדרגה העיקרית אליה יש להגיע לפי חסידות – כולנו מוקפים במקיף אחד של אהבה עצמית, כל עם ישראל הוא 'אני' אחד (ואז "על כל פשעים תכסה אהבה"^{כב}), אהבת עצמו). כאן משה במדרגה השניה – הוא מכליל את כל עם ישראל בתוך ה"אנכי" שלו]. וכשהוא מדבר עמם כאילו מדבר עם עצמו [זו מדרגה אמצעית לגבי המשל שהזכרנו – יש רב שמלמד תלמידים, אור המאיר לזולתו, ויש רב שמדבר לעצמו והתלמיד שומע מהצד, בלי שהרב יודע. כאן הוא תופס את החבל משני הצדדים – הוא מדבר לעצמו, וה'עצמו' הזה כולל את כולם. הוא מדבר לכולם, אבל במודע מדבר אליהם כחלק מהעצם שלו – "כשאתה תופס בחלק מן העצם אתה תופס בכולו"^{כג}].

ולזה גם כן אמר ראה לשון יחיד כשיעור אנכי שהוא לשון יחיד יאמר עליו ראה [פירוש הכי טוב לכאורה. מי היחיד? אני. אבל כולם

כא ראה קדושת לוי פרשת תצוה; מעין גנים ושעשועים יום יום שם.

כב משלי י, יב.

כג הוספות לכש"ט (קה"ת, הוצאה שלישית) אות רכז (וראה תולדות יעקב יוסף פ' יתרו).

[כולם נקראים "עיני העדה"^{כד}, ענין הראיה^כ, כמו בפירוש הראשון.], ואין צריך לומר הדור ההוא ששמעו ולמדו מפיו שהם חלק ממנו [לכל תלמיד חכם יש ניצוץ, ובוודאי למי ששמע בפועל ממשה רבינו]. והוא מה שרמז במאמר זה ראה אנכי, פירוש כאילו מדבר עם עצמו [הרבה מדובר בחסידות אודות ההבדל בין רב שמלמד אותי לבין רב שמדבר לעצמו ואני שומע. בכל אחד יש מעלה לגבי השני: הדבור אתי הוא אור המאיר לזולתו, מותאם אלי, והדבור לעצמו הוא אור המאיר לעצמו, המותאם לו. כשאני עומד מאחורי החלון ומקשיב למה שהוא מדבר לעצמו, אני יכול לזכות לאיזו השערה-הארה איך הוא לומד לעצמו ומה הקשר שלו לנותן התורה, הקב"ה, תוך כדי לימודו].

ואומר לו אנכי [המכנה המשותף לשלשת הפירושים הראשונים ש"אנכי" הולך על משה, אבל כל אחד בגוון אחר. כאן אומר שב"ראה אנכי" משה מדבר עם עצמו – תראה אתה, ה"אנכי" שלי. זהו חידוש: בדרך כלל "אנכי" או "אני" אצל צדיק גמור הוא הנשמה, והגוף הוא זר, משהו אחר, כמו שהלל הולך לגמול חסד עם העלובה הגוף^כ. אפשר לומר שהוא מתייחס לגופו כזולת, בסדר, אבל אם אני אומר לעצמי 'אני, תראה', הרבה יותר חידוש. כל גדר 'אני' הוא הסובייקט, אז איך אפשר אליו כאובייקט, כאילו הוא משהו אחר? זו איזו נשיאת הפכים

יח במדבר טו, כד.

יט כפי שלמדנו הרבה פעמים, רבי אייזיק אומר (במכתבו הנדפס בסוף שני המאורות) שאדמו"ר הזקן הוא דווקא רופא עינים (לא רופא לב, לדוגמה). כאן משה רבינו הוא רופא עינים, "ראה אנכי" (העולה רופא, וידוע שעולה "פלא יועץ", כינוי מלך המשיח, "מלך ביפיו תחזינה עיניך") – "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". מסיים התורה – "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", עשה-תקן-רפא את עיני ישראל (סוד תיקון אור העינים דא"ק, שרש עולם התהו שנשבר) – מוכח שמשה רבינו הוא בעיקר רופא עינים.

כ ראה תניא פכ"ט.

הם 'אני' – אני הכל (וכך אמר הלל בשמחת בית השואבה, "אם אני כאן הכל כאן"^{טז}) – הלעומת-זה בקדושה של "אני ואפסי עוד"^{טז}].

פירוש חמישי:

עמידה על דעת משה רבינו

נותן לפניכם היום וגו' – פירוש לפי שהיום עמדו על דעתם [רק באותו יום ה' נותן לנו לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע^{טז}], כאומרם ז"ל [ע"ז ה:]: אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה [לא קאי איניש אדעתא דרביה עד ארבעים שנין^{טז}], עד סמוך להסתלקות משה רבינו. את העמידה על דעת משה הוא מתאר כאן במלים "עמדו על דעתם" – קשור לפירוש השלישי, שכל עם ישראל נכלל ב"אנכי" של משה, וכדלקמן עוד].

עיקר הווארט הוא "היום", ושוב "אנכי" הוא משה, כמו בשלשת הפירושים הראשונים – משה נותן את הדעת של עצמו. אפשר לומר ש"ברכה וקללה" היינו חסדים ו-ה גבורות שבדעת משה.

פירוש ששי: ברכה שהיא קללה ברכת עולם הזה גוררת קללה

עוד יתבאר בהעיר עוד אמרו ברכה וקללה [שתי המלים האחרונות של הפסוק], שלא היה צריך לומר אלא [את המפורש בהמשך] את הברכה [אשר תשמעו] וגו' והקללה [אם לא תשמעו] וגו', כמו שאמר אחר כן.

אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל [בספרי כאן] אמר להם משה לישראל אתם רואים את הרשעים שהם מצליחים [כמה זמן? יש פסוק "לא לעולם חסון"^{טז}] – הם לא חזקים לעולם ועד. באיזה שלב הם נשברים, הם נופלים,

פירוש רביעי:
ראיה שה' נותן ברכה וקללה

עוד ירמוז על ה' שקרא ואמר אנכי [בשלשת הפירושים הראשונים "אנכי" היה משה, ובפירוש הזה – כמו בדרך כלל בחסידות – "אנכי" היינו ה', "אנכי מי שאנכי", "אנכי" של עשרת הדברות], וזה הוא שיעור הכתוב ראה כי אותו שקרא ואמר לכם אנכי [בדור הזה מכירים את ה"אנכי" של מתן תורה אלה שהיו פחות מגיל עשרים. הצעירים יותר שמעו מפי הוריהם, אבל יש כאן רבים שכן שמעו מפי הגבורה "אנכי"]. הוא נותן לפניכם וגו' [לא אני אלא הוא].

ואומרו ראה לשון יחיד כי בערך דבר זה כולן יהיו שוים כאחד [בחוש הראיה, בדבר שכולם ראו, כולם שוים]. לדעת כי ה' הוא הנותן לפניכם ברכה וגו' [במה כולם שוים? בידיעה ש"אנכי" הולך על ה', ושהוא הנותן לפניכם ברכה. עצם הידיעה ש"אנכי" הוא ה' – אותו "אנכי" של מתן תורה – שוה לכל נפש].

עד כאן ארבעת הפירושים הראשונים שהולכים יחד, בחלוקה לשלשה פירושים בהם "אנכי" הוא משה ופירוש רביעי בו "אנכי" הוא ה'. כפי שנראה, הם כנגד ד הספירות ראשונות – חב"ד וכתר.

ב. ארבעת פירושי "לפניכם היום ברכה וקללה"

ארבעת הפירושים הראשונים היו פירושים

כו דברים כט, ג.

כז ע"ז ה, ב.

כח משלי כז, כד.

כד סוכה גג, א; השמטות זהר ח"א רסא, ב.

כה ישעיה מז, ה; שם י; צפניה ב, טו.

נגמרת להם ההצלחה. שנים ושלושה ימים [דוגמה]. הם מצליחים בעולם הזה וסופם לידחות וכו', עד כאן [הציטוט מהספרי]. והוא אומרו היום ברכה וקללה, פירוש ברכה שהיא גם כן קללה והיא שלוות הרשעים בעולם הזה, שאינה אלא בזמן מועט, שעולם הזה יקרא יום אחד [לכאורה ברכה, אבל לזמן מועט. אמר קודם "שנים ושלושה ימים", אבל כל חיי האדם בעוה"ז הם בעצם רק "יום אחד"]. על דרך אומרו היום לעשותם [שחז"ל מפרשים "בעולם הזה"^ט – סימן שכולו יום אחד.]. והוא מה שדקדק לומר היום סמוך לזכרון ברכה [פירוש קשה – הברכה היא רק להיום, ואחר כך נגמרת.], לומר שאינה ברכה אלא היום, ולא למחר, ואדרבא קללה היא, נמצאת טובת עולם הזה מועטת וגוררת קללה [גם מועט, רק יום אחד, וגורר ומביא לידי קללה. בדרך כלל הייתי חושב שטובה גוררת טובה (על דרך "מצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה"^ז), אבל כאן אומר הפוך, שברכת עולם הזה גוררת קללה – ביום אחד גומרים את העולם הזה, ו"שלות רשעים" שהיתה לך בעולם הזה גוררת קללה בעולם הבא.].

פירוש ההוד

זהו פירוש קשה, מתאים לראש של 'פרושים'. הרבה פעמים בחסידות אומרים "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה", לא רוצים לסיימו עד הסוף ולהזכיר בכלל קללה. כאן בדיוק ההיפך – הוא אומר שהברכה היא הקללה, ברכת עוה"ז גוררת את הקללה. אוה"ח הוא גם חסיד, אבל גם יודע לומר דברים קשים.

באיזו ספירה מתאים לומר שמהו כאילו

כט ראה עירובין כב, א.

ל אבות פ"ד מ"ב.

פירוש שביעי: הכוונה בפרשת דרכים "ברכה וקללה" בשתי הדרכים

עוד יתבאר, על פי מאמרם ז"ל [בספרי כאן] שאמרו משל לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילין אחד תחלתו מישור וסופו קוצים, ואחד תחלתו קוצים וסופו מישור [מזכיר את סיפור רבי יהושע בן חנניה^{טז} והילד הירושלמי שאמר "דרך ארוכה וקצרה" ו"דרך קצרה וארוכה" – אך לא אותו סיפור. שם הילד נתן מקום לטעות – אפילו רבי יהושע בן חנניה, "חכימא דיהודאי"^{טז}, לא הבין את כוונתו. כאן היושב על פרשת הדרכים אומר בדיוק מה קורה – לא מדובר בתינוק, ילד, אלא במישהו מבוגר שדואג לצבור.], והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומר להם אתם רואים שביל זה שתחילתו מישור בשתים ושולש פסיעות וכו' וסופו כו' עד כאן.

והוא אומרו נתן לפניכם וגו' פירוש שני מיני טובות [הפירוש הקודם היה ברכה שהיא קללה, ברכה שגוררת קללה. כאן מפרש שבכל אחד מהם יש את שניהם. שביל

לא משליה, ה.

לב ע"ח שער הכללים פ"א, ובכ"ד.

לג דניאלי, ח.

לד עירובין נג, ב.

לה בכורות ח, ב.

בטול הקללה ברוב הברכה והברכה ברוב הקללה

[אחרי שאמר שבשניהם יש "ברכה וקללה", חוזר לפרש:] וחזר ופירש את הברכה, פירוש לזה יקרא ברכה, שאין ראוי לחוש לענף הקללה שבה [חלק הקללה 'בטל ברוב' - דין בטול. הקללה מתבטלת ונמתקת - בלשון הקבלה - בברכה. כמו שהרבי אומר¹⁷ שבביאת המשיח נזכה לומר את הפסוק "אודך הוי' כי אפנת ביי¹⁸ בשמחה, שהקללה בתחלה מתבטלת לחלוטין בתוך הברכה ועד שהופכת להיות חלק מן הברכה.] אשר תשמעו וגו', הגם שיש באמצעות זה צער ["לפום צערא אגרא"¹⁹].

כי הצדיקים מצטערים בעולם הזה בהשתדלות המושכל, ועולמם קשה עליהם למה שצריכין בו [לצדיק יש רק חפץ אחד - להשכיל באלקות. שייך למשיח שבכל אחד ואחד, עליו נאמר "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"²⁰]. הוא לא רוצה בחיים לאכול ולשתות, אלא רק להשכיל באלקות, חב"דניק אמתי. העולם הזה מפריע לו, הגוף מעמיד עצמו כמכשול בפניו - הוא מצטער, צריך לעבור את כל הדרך בעולם הזה. בעולם העליון אין מכשולים, ובעולם הזה כל צעד הוא מכשול. דורשים²¹ "אשר תשמעו" גם לשון אושר - בסוף תהיה מאושר, סימן שבהתחלה אינך מאושר, אבל אתה חי את העתיד. בכלל, צדיק חי את העתיד.].

והקללה [לא "אשר" אלא] אם לא תשמעו, הגם שאתם מתעדרים בעולם בכל אות נפש

אחד מתחיל ברכה ומיד נעשה קללה, כמו בפירוש הקודם, אבל כאן יש גם חלק טוב - שביל אחד שמתחיל קללה ונעשה ברכה, מקוצים למישור. פסוק 'חצי טוב - חצי רע' (שייך לעולם היצירה שחציו טוב וחציו רע). התכל'ס היא להזהיר אותך שתבחר בטוב, כמו שה' שם את ידך על חלק הטוב ואומר 'בזה תבחר'¹⁷. האדם היושב בפרשת דרכים אומר לאנשים ללכת בקוצים. אנשים לא אוהבים לעשות זאת, אבל זו עצה טובה.], ובכל אחת יש ברכה וקללה,

כי דרך הרשעים יש בו מישור בתחילה וקוצים בסופו הרי ברכה וקללה, ודרך "החיים" [לא קורא לה "דרך צדיקים", כמו "דרך הרשעים" אלא "דרך החיים" - ודאי רומז לפסוק "דרך עץ החיים"¹⁷. רומז גם לשמו - חיים (כמו שאומר שמישיח נקרא חיים¹⁸) - דהיינו שהוא עצמו המדריך שמסביר לאנשים שכדאי ללכת בקוצים, כי הדרך הופכת מהר למישור, ולא כדאי ללכת במישור שאחרי כמה פסיעות הופך לקוצים.]. גם כן תחילתו קוצים וסופו מישור הרי ברכה וקללה גם כן ["שכל את ידיו"¹⁷]. מתחיל בדרך הרשעים, כי ממשיך הפירוש הקודם. יש הרבה מאמרי חז"ל שהדרך הטובה מתחילה בקושי אך נגמרת טוב, "צדיקים תחלתן יסורים וסופן שלוה"²², שבהתחלה מקללים אותך וכו', "ארריך ארור [ואח"כ] ומברכין ברוך"²³. אם לא מקללים אותך בהתחלה - עליך לפשפש במעשיך...].

לו רש"י לדברים ל, יט.

לז בראשית ג, כד.

לח אוה"ח על דברים טו, ז.

לט בראשית מח, יד.

מ ע"פ בראשית רבה טו, ד.

מא בראשית כז, כט.

מב תורת מנחם ח"ג עמ' 247 (ובכ"ד).

מג ישעיה יב, א.

מד אבות פ"ה מכ"ב.

מה ישעיה נב, יג.

מו ראה לדוגמה נחל איתן (סלאנים) ד"ה "ראה אנכי" הראשון.

דעת החרדים, האנטי-ציונים, שאם לא זוכים ושומרים כאן תורה ומצות כל מה שזכינו לארץ הופך להיות קללה. רואים שבעל אוה"ח טוב לכולם... הוא אבי החסידות ואבי החרדים לדבר ה' בכלל], וחזר ופירש את הברכה אשר תשמעון, פירוש אם תשמעון תהיה נתינה זו לכם לברכה, ואם לא תשמעון אין זו לכם כי אם קללה [כל מתנת ארץ ישראל הופכת לקללה], שבאמצעותה [של מתנה זו, שאנו מקבלים ארץ, מקבלים מדינה]. יתקנאו בכם האומות ויאבדו אתכם ממנה בנקמה גדולה [כל אומות העולם יחד יתקבצו עלינו בארץ ישראל ויגרשו אותנו ממנה, כי הקמת מדינה מעוררת אנטישמיות. מה הוא אומר? שאם אנחנו בסדר לא צריך לפחד מהאנטישמיות, שאכן מתעוררת רק כשאיננו בסדר].

גם תהיה להם ההנאה ממנה לרעה להם לעולם הנצחי [אם כאן הציונים החילוניים עושים חיים, עושים כף בארץ, בעולם החולף, הדבר יהפוך להיות עונש בעולם הבא, שהשתמשו בארץ ישראל בשביל הנאתם הגשמית. דברים נוקבים עד תהום רבה], כדרך אומרו [לעיל ז' ז'] ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו [ההנאה מארץ ישראל תהיה התשלום לרשעים בעולם הזה, שיהפוך רע לעולם הבא, כפי שכבר אמר. יש כאן שני דברים, או שהאומות יעשו בנו נקמה – כי יש לנו ארץ, ובלא-מודע דווקא העובדה שאיננו מתנהגים כיהודים, איננו שומרים את התורה, מעוררת אנטישמיות – או, גם אם הכל יהיה כאן טוב בגשמיות, הטוב יהפוך לנו לרועץ], ועיין בסמוך.

כמו שברביעיה הראשונה הפירוש הרביעי היה קצת אחרת מהקודמים, גם כאן – הפירוש של ארץ ישראל הוא חידוש לגבי מה שאמר קודם (כולל דרשת סמוכין שבו).

הבהמית [הביטוי "נפש הבהמית", המופיע רבות בספר התניא ודא"ח, אין מקורו בתלמוד אלא בספר הזהר¹⁰ ואחריו שאר ספרי הקבלה]. ויערב לכם, מישור זה לקללה יחשב [ברכה זו היא קללה. קודם אמר ששני השבילים הם ברכה וקללה, ובפסוקים הבאים מפרש שמה שבא בסוף הוא העיקר – ע"ד הפתגם "סוף טוב הכל טוב" – אם הברכה בסוף הקללה שבתחלה בטלה בה והכל ברכה, ולהיפך אם הקללה בסוף הברכה שבתחלה בטלה בה והכל קללה].

פירוש שמיני:

ברכה וקללה בנתינת הארץ

עוד יתבאר כל הכתוב, על זה הדרך [בדרך חדשה, הכי אקטואלית לנו – פירוש של שלמות הארץ, שייך לבחירות], לפי שאמר להם בסמוך [סיום פרשת עקב]. נחלת הארץ כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה [לעיל פסוק כד] [הבטחה לקבל את ארץ ישראל השלמה, עד נהר פרת – גבולות ההבטחה של אברהם אבינו]. לזה אמר להם ראה אנכי נתן וגו' [דורש כאן סמיכות, כפי שלמדנו¹¹ שבמשנה תורה – ש"מפי עצמו" של משה – גם מי שלא דורש סמוכין בכל התורה דורש סמוכין¹²], פירוש נתינה זו שה' נתן לכם היום, דקדק לומר היום, כי ברכה זו שאמר להם כל המקום וגו' לא נאמרה להם עד היום הזה.

ואומרו ברכה וקללה – פירוש יש בנתינה זו ברכה ויש בה קללה [כל הנותן בעין יפה הוא נותן¹³], ואף על פי כן בנתינת הארץ יכולה להיות קללה. מי סובר כך היום? זו בדיוק

מז ראה זהר ח"א עט, ב. ובכ"מ.

מח שיעור ז' מנחם-אב ע"ט.

מט ברכות כא, ב.

נ ע"פ ב"ב נג, א.

ג. הקבלת הפירושים לספירות

כעת צריך לסדר את כל שמונת הפירושים. כמו שאמרנו, שלשת הפירושים הראשונים הם חב"ד - לפי הסדר - והפירוש הרביעי משלים את הכתר, "אנכי מי שאנכי". ארבעת הפירושים האחרונים הם כנגד ארבע הספירות האחרונות, נהי"מ (וכבר ראינו שהשני בהם הוא ההוד). נסביר מלמטה למעלה:

מלכות: טוב ורע בארץ ישראל

כאן זו דוגמה יפה שהוא לא אומר מלה או חצי מלה על ספירות, אבל הסדר כאן מאד ברור. הפירוש האחרון הוא פירוש מיוחד של ארץ ישראל - מתנת ארץ ישראל יכולה להיות טובה ("אשר תשמעו") ויכולה להיות רעה ("אם לא תשמעו", שרש לא-טוב בעולם הזה או בעולם הבא). מהי ארץ ישראל בכלל? מלכות. דווקא במלכות יש טוב ורע (בקבלה הראשונה³⁰ המלכות מכונה "עץ הדעת טוב ורע", בעוד התפארת היא "עץ החיים". כרמוז בתחלת הפסוק שלנו: "ראה אנכי" עולה טוב-רע, היינו "ברכה וקללה").

ועוד, הוא אומר ש"אם לא תשמעו" היינו מדינה-מלכות חילונית. הכל מדבר כאן על החברה, לא על פרטים, על היחידים. כל הפירושים עד כה היו ליחידים, והפירוש האחרון הוא פירוש של צבור - פונה לצבור, למלכות, כנסת ישראל. בטוי הצבור הוא מדינה - יש לנו מדינה. אם הצבור, המדינה שלנו, הולך בדרך ה' - הכי טוב. אבל אם הצבור לא הולך בדרך ה' - לא טוב.

יסוד: שני שבילים

הפירוש שלפניו היה שיש שני שבילים, ובכל אחד מהם יש ברכה וקללה, והפסוקים

הבאים אומרים שקללה שבעקבותיה ברכה בטלה בברכה וברכה שבעקבותיה קללה בטלה בקללה. מי האדם שעומד ומזהיר את הצבור ללכת בקוצים כדי שבסוף יגיעו למישור? ה"צדיק יסוד עולם"³¹ (הזכרנו שפירוש זה מתאים לעולם היצירה שחציו טוב וחציו רע, ושם "שר העולם" הוא המלאך **מטטרון**³², ששמו כשם רבו³³, ש-די, שם ספירת היסוד. והוא בחינת ה"צדיק יסוד עולם" - הוא נקרא נער³⁴, כיוסף הצדיק³⁵, ועליו נאמר "נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם"³⁶).

הפירוש הקודם היה רק "הודי נהפך עלי למשחית", אבל כאן עומד הצדיק ומזהיר - לך בקוצים וכך תגיע לברכה. החידוש כאן שיש סדר - סדר של ברכה ואחר כך קללה וסדר של קללה ואחר כך ברכה. כלל גדול אצלנו³⁷ שסדר, "קדימה ואיחור", הוא מושג של ספירת היסוד. ה"צדיק יסוד עולם" שעושה לך סדר ומזהיר איזה סדר טוב - "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו"³⁸, מצביע על הטוב. מתוך ההקבלות האלה לומדים הרבה על הספירות, וגם כל מה שדברנו פעם מקבל ממד ועושר חדש.

נצח: עמידה על דעת משה רבינו

את הפירוש השני ברביעייה השניה כבר הקבלנו לספירת ההוד. הפירוש הראשון ברביעייה השניה ש"היום" (לאחר ארבעים

נב משלי, כה.

נג ראה תוספות חולין ט, א ד"ה "פסוק זה".

נד סנהדרין לח, ב (מובא ברש"י על שמות כג, כא).

נה יבמות טז, ב.

נו בראשית לז, ב; מא, יב.

נד תהלים לז, כה.

נח ראה סוד ה' ליראיו שער "שבעה תנאים בחנוך והדרכה"

פ"ו.

נט ישעיה ג, י.

נא ראה פרדס רמונים שכ"ג פט"ז.

דעת: התכללות ישראל במשה רבינו גם כאן נלך אחורנית: הפירוש הקודם היה שמשה מדבר לעצמו, "ראה אנכי", אך בכך מדבר לכל ישראל – כולם כלולים בו, הוא נשמה כללית שכולנו ניצוצות שלו שעדיין קיימים בתוכו. הוא כולל אותנו בעצמו, מקיף את כולנו, כמו הדרגה העליונה של אהבת ישראל בדרך מצותיך.

מישהו זוכר משהו דומה, שההתייחסות לעצמי היא בעצם התייחסות לכולם? משה כאן מתדמה לבוראו יתברך, ש"בידיעת עצמו יודע את כל הנמצאים", כדברי הרמב"ם^ט. זהו בעצם הווארט הפנימי של הפירוש הזה. כאשר משה רבינו, הנשמה הכללית, ששקול כנגד ששים ריבוא, מדבר לעצמו – הוא בעצם מדבר לכולם, כי כולם בתוכו. דבר גדול, כולם בתוך משה רבינו. הוא הדעת, המודעות (ה'אני'), של כללות נשמות ישראל. לכן הפירוש שייך לספירת הדעת.

בינה: התדמות למשה רבינו הפירוש הקודם הוא שכל אחד יכול להדמות למשה רבינו, "ראה אנכי" – "ממני תראו וכן תעשו". בתחלה נשמע שכל אחד יכול להיות כמוני ממש (על דרך "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב"), אך בסוף מסיג שאי אפשר לדרוש מכולם אלא רק מיחיד סגולה.

פירוש זה הוא כנגד ספירת הבינה, שעושה הבחנה בין לבין – בהתחלה כולם ואחר כך מבדיל בין יחיד סגולה לעמך הפשוטים. עיקר שייכות הפירוש לבינה הוא בהתדמות למשה רבינו – מי הוא משה רבינו? למה אני מתדמה אצלו? כתוב ש"משה זכה לבינה"^ט,

שנה) אתם עומדים על דעתכם – עומדים על דעת משה. הסברנו ש"ברכה וקללה" יכול להיות חסדים ו-ה גבורות בדעת משה רבינו. חסדים ו-ה גבורות בדעת הם סוד "שמאל דוחה וימין מקרבת"^ו – הדעת מה צריך לדחות בעולם הזה ומה צריך לקרב.

אם ארבעת הפירושים האחרונים הם נהי"ם לפי הסדר, זהו פירוש הנצח. מה הקשר? משה רבינו הוא נצח – זו הדעת שלו. הביטוי הוא "עמדו על דעתם... אין אדם עומד על דעת רבו". באיזה אבר של הגוף עומדים? ברגל – רגל ימין, "מוליך לימין משה"^ז. דעתו היא דעת נצחית – חושב על הנצח. לכן מתקשר לפירושים הבאים – הוא חושב לטווח ארוך, מה יהיה הנצח. גם בפירוש האחרון, של ארץ ישראל, השתמש במלה נצח (ביחס לטוב נצחי). הנקודה כאן היא לא רוחניות וגשמיות אלא חולף לעומת נצחי. הוא לא מבטל את הטוב של העולם הזה, קורא לו טוב, אומר שמשה רבינו מכיר אותו טוב מאד – אבל 'חבל על הזמן' אם הוא חולף. יש חולף ויש נצחי. חולף-נצחי ראשי תבות חן – "ונח מצא חן"^ח, שבעים פני חן. כעת נחזור להסביר את הפירושים הראשונים:

כתר: "אנכי מי שאנכי"

הפירוש הרביעי ברביעייה הראשונה היה כנגד ספירת הכתר – "אנכי מי שאנכי". כולם צריכים לדעת שהוא הנותן לפניכם, ובערך הראיה הזו כולם יהיו שוים כאחד. לפי כל שאר הפירושים ה"אנכי" הוא משה, ודווקא בפירוש הזה הרביעי ה"אנכי" הוא ה'.

ט סוטה מז, א; זהר ח"ג קעז, ב.

סא ישעיה סג, יב.

סב בראשית ו, ח.

סג הלכות יסודי התורה פ"ב ה"י.

סד ראה ר"ה כא, ב; זח"ב קטו, א (ובנצוצי זהר שם).

מוכיח לי אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט (שיש ה' בעולם)! זהו מופת של חב"ד, ממנו מסתעף מופת של חג"ת שעושה ממני בן אדם. יש גם מופת של נה"י – נס (לו קוראים מופת רוב האנשים, אנשי טבע, נה"י). אלו שלשה פירושי מופת, כנגד מושכל מורגש ומוטבע.

איזה סוג של מופת אנחנו רוצים אצל משיח? יש מי שרוצה מופתים של נה"י, שינוי הטבע, אבל חב"דניק רוצה תורה חדשה, החל מ"מופת הייתי לרביס"¹⁰, רק להסתכל על המשיח ("מלך ביפיו תחזינה עיניך"¹¹) ולראות אלקות, ואז – "פתח פיך ויאירו דבריך"¹² בתורה חדשה שישיע לנו מלך המשיח. הווארט שאצל משה רבינו הכל נמצא במוחש, גם הרחוניות וגם הגשמיות – בקי בשניהם (אצל רבי נחמן יש ביטוי: "בקי ברצוא ובקי בשוב"¹³) – ולכן לו ורק לו ראוי להוכיח.

בכל אופן, מהי ראייה במוחש? חכמה. משה נקרא על שם המים, כנ"ל – הוא נמשה ממי החכמה כפי שהיו בתחלת הבריאה ("בראשית' – בחוכמא"¹⁴) "מים במים"¹⁵. אח"כ, ביום שני, נבדלו המים העליונים מהמים התחתונים, והוא בקי בשניהם, בקי בכל המים שיש בעולם, תענוגים גשמיים ותענוגים רוחניים – רואה הכל במוחש. זו חכמת משה רבינו.

נחזור: הפירוש השני היה שאיפה לבינה של משה, הפירוש השלישי הוא הדעת-המודעות שלו, ואחרי החב"ד מגיעים ל"אנכי" שהוא ה'. משה רבינו הוא ממוצע המחבר – בחב"ד שלו הוא מחבר אותנו לגילוי אור אין סוף שבכתר (ועד לעצמותו יתברך ממש,

השגה באלקות, בשעת מתן תורה ובסוף ימיו זכה לשער הנון"¹⁶. עיקר הזכיה של משה רבינו – "מבחר המין האנושי", כמו שמדגיש הרמב"ם¹⁷ – הוא "משה זכה לבינה". אם אנחנו צריכים להתדמות אליו – סימן שעלינו לשאוף לזכות לבינה כמותו.

אפשר לפרש, שאם הבינה הזו היא תבונה (הפרצוף התחתון של הבינה, המדות של הבינה) – יתכן שבאמת מתאים לכולם. אם היא אמת עילאה (המוחין בעצם של הבינה) – זה שייך רק ליחיד סגולה. בכל אופן, השאיפה והעבודה של "ראה אנכי נתן לפניכם היום" את המדרגה של עצמי היא בבינה. ה'אני' ממש הוא הדעת, המודעות כנ"ל, אבל כאן לא מדבר על ה'אני' אלא על המדרגה שלי, מדרגת משה רבינו שעלה משער לשער בחמשים שערי בינה עד שזכה לשער הנון (ובסולם כל חמשים שערי הבינה יש אחד שמתדמה אליו בשער הראשון, יש אחד שמתדמה אליו בשער השני שלו וכו').

חכמה: ראייה מוחשית

הפירוש הראשון היה שעל המוכיח (לשון הוכחה ולשון תוכחה) להיות בקי במוחש ממש בשני העולמות, בבחינת ראייה, ולתת מופת. יש מי שעושה מופתים, אבל המופת העיקרי אצל בעלי השכל הוא לשון הוכחה. מכאן מובן גם מהו עיקר המופת בחב"ד. לפעמים אומרים שעיקר המופת של צדיק שלוקח בול עץ ועושה ממנו בן אדם – ודאי מופת, המופת הכי גדול. אבל יש מופת שהצדיק מראה לי את האמת (על מנת לעשות ממני בן אדם), הוא מראה-

טז תהלים עא, ז.

טח ישעיה לג, יז.

טט ברכות כב, א.

ע לקומ"א תורה ו.

עא תרגום ירושלמי למלה "בראשית".

עב בראשית רבה ה, ב (ובכ"ד).

סה לקו"ת וספר הליקוטים ואתחנן (ג, כו). הובא בשל"ה תושב"כ ואתחנן (שסט, א) בשם מהרח"ק; קהלת יעקב ערך 'משה' אות יא.

סו ראה פיה"מ לרמב"ם על פרק חלק ביסוד השביעי (ובהקדמת הבית יוסף).

להיות בקי בשני העולמות ורק אז יכול להוכיח, מתקשר בפשטות לפירוש היסוד – ה"צדיק יסוד עולם" שעומד על פרשת דרכים ואומר שדרך זו היא קוצים בהתחלה ואחר כך מישור והדרך הזו היא מישור ואחר כך קוצים, לך בדרך הטובה (שתחלתה קוצים). מפירוש החכמה יוצא פירוש היסוד – "יסוד אבא ארוך ומסתיים ביסוד ז"א"¹⁷.

אחרון אחרון חביב – "כתר עליון איהו כתר מלכות"¹⁸: מי נותן לנו את הארץ? רק ה'. כל השאר שייך למשה, אבל משה אפילו לא יכול להכנס לארץ – הארץ היא מתנה של ה'. כך כתוב בסוף פרשת עקב – "כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה... פחדכם ומוראכם יתן הוי' אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם"¹⁹, זהו ה"אנכי" של עשרת הדברות שנותן לנו את הארץ.

ארץ ישראל בגאולה – חבור ישיר לה'

נעמיק בקישור האחרון: הפסוק החותם את פרשת עקב, העקב שבעקב, סוד "עקבתא דמשיחא" – "לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן הוי' אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם" – עולה יג פעמים משיח! דהנה ידוע שאף על פי ש"משה משה' לא פסיק טעמא בגווייהו"²⁰ ו"מה שהיה הוא שיהיה"²¹, "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון"²², בכל זאת משה-גואל-ראשון הוא בחינת הדעת של נשמות ישראל ואילו משה-גואל-אחרון הוא בחינת הכתר של נשמות

וכמו שנאמר "ויאמינו בהוי' ובמשה עבדו"²³ כמבואר בדא"ח).

השתקפות ה-ד ראשונות ב-ד אחרונות

לפי הקבלה זו, על מה דלג בעל אור החיים? על המורגש שבנפש – חסד-גבורה-תפארת, אהבה-יראה-רחמים. למה? קודם כל, כתוב²⁴ ששם מה מתבטל לעתיד לבוא. משהו חב"די מאד – לא מוזכר רגש ב"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה". אם כבר רגש – בפירוש הראשון משה מרגיש-רואה במוחש את המים התחתונים והעליונים, וידוע להוכיח לנו מה עדיף תוך כדי שהוא פונה לרגש שלנו והדברים מתקבלים על לבנו (בסוד "מה שמו ומה שם בנו"²⁵, הארה של בטול, מה, פנימיות החכמה, במקום הרגש שבלב). אבל עיקר הווארט הוא שיש זיקה עצמית בין ד ראשונות ל-ד אחרונות, בסדר הפוך ("חותם המתהפך"): הנצח (תחלת הנה"ם) מתחבר לדעת (סיום ד ראשונות): פירוש הנצח היה שאחרי ארבעים שנה אנו עומדים על דעת משה רבינו, מכח מה שכולנו כלולים במשה. ההוד מתחבר לבינה – "בינה עד הוד אתפשטת"²⁶: על כל אחד לשאוף למדרגת הבינה של משה. היום אומרים תובנות – התובנה הכי פשוטה של משה רבינו, השייכת לכולם (השער הראשון שלו כנ"ל), היא המתפשטת עד ההוד. הבינה שלו בכלל היא השגה באלקות, אבל התובנה הנמוכה ביותר שלו, השווה לכל נפש, היא הידיעה שישנה ברכה שהופכת לקללה, "הודי נהפך עלי למשחית".

פירוש הראיה-החכמה, שהמוכיח צריך

עז ע"ח שער הכללים פ"י, ובכ"ד.
עז הקדמת תקו"ז ("פתח אליהו")

עט דברים יא, כד-כה.

פ ע"פ זהר ח"א קכ, ב; ח"ג קלח, א.

פא קהלת א, ט. מגלה עמוקות (ואתחנן) אופן סה.

פב ראה שמות רבה ד, ב; זהר ח"א רנג, א; שער הפסוקים ויח; תו"א משפטים עד, ג.

עג שמות יד, לא.

עד ע"ח ש"י (התיקון) סופ"ג. ראה אמת ליעקב מערכת ע"ח אות ט מעיפים סג ו-רסו. שיעור ל' אדר א' ע"ט.

עה משליל ד. זהר ח"ב עט, ב: "חכמה 'שמו' תפארת 'בנו'".

עו זהר ח"ב עט, ב.

במאמרנו "וצדיק יסוד עולם"^{פג}). ה' דווקא נותן את הארץ ועכשיו צריך להיות בסדר עם הקב"ה ולעמוד מול הקב"ה בעצמו (כדי לזכות לברכת הארץ ולא להיפך ח"ו).

ביאת עם ישראל לארץ ישראל היא לשם החתונה שלנו עם הקב"ה. השדכן הוא משיח (שכולל בעצמו את שתי בחינות משה ואהרן, "שושבינא דמלכא" ו"שושבינא דמטרוניתא"^{פח}, כמבואר בדא"ח^{פז}), אבל בשעת היחוד אין שום ממוצע, גם לא ממוצע המחבר, בין החתן לכלה. כך צריך להיות יחודנו עם ה' בארץ ישראל. שומרים תורת משה רבינו, שומעים תורה חדשה, רזין דרזין דאורייתא, מפי מלך המשיח, אך הזיווג השלם הוא עם עצמותו יתברך ממש ללא שום אמצעי.

סיכום

לסיכום הפירושים וחבור הספירות העליונות עם הספירות התחתונות:

פג ראה ע"ח שכ"ג (מוחין דצלם) פ"ה (מ"ק); שיעורים בסוד ה' ח"ב עמ' קטו; ח"ג עמ' קנט.

פד הקדמת תקו"ז יז, א ("פתח אליהו").

פה תניא אגה"ק כ.

פו צדקת הצדיק אות מו. נתבאר באריכות במאמר "חטא המרגלים" בספר רוחו של משיח.

פז במדבר יז, מא.

פח בספר לב לדעת.

פט זהר ח"ג כ, א (ברע"מ); נג, ב; ערה, ב.

צ ראה תורת מנחם מז עמ' 107.

"חסדי ה' כי לא תמנו" ביאור אגה"ק י

אמונה ובטחון (25) חלק שני

קיצור מהלך השיעור

חלקו הראשון של השיעור שלפנינו, שנדפס שבוע שעבר, עסק בדמותו של רבי שלמה מקרלין. רבי שלמה אמר שהוא מתפרנס משני "כ"י" (משחק לשון, כי באידיש 'קיא' היינו פרה) — "כ"י בו ישמח לבנו כ"י בשם קדשו בטחנו" — וצדיקים שאחריו התבטאו שעבורנו קשה מדי להתפרנס מאותם שני "כ"י" (אלו פרות שמנות מדי עבורנו...), אך אפשר להתפרנס מ"חסדי הוי' כי לא תמנו כ"י לא כלו רחמיו". לאור זאת, נלמד בחלקו השני של השיעור — הנדפס כאן — ביאורו של אדמו"ר הזקן באגרת הקדש בתניא על הפסוק "חסדי הוי' כי לא תמנו וגו'". אגרת זו עוסקת כולה בנתינת צדקה מעל ומעבר להגבלות ולמדידות, צדקה שהיא-היא הביטוי העיקרי והיום-יומי לאמונה ובטחון חזקים (כפי שהוסבר בחלקו הראשון של השיעור).

הפרק הראשון פותח בפסוק "חסדי הוי' כי לא תמנו" עם קושיות אדמו"ר הזקן עליו (והכלל הגדול של ביאורו). מתוך קשר לברור לזמן אמירת השיעור, בשלשת השבועות, יש עיון במקור באיכה ובשלישית הפסוקים המתחילים באות **ח** שהוא חלק ממנה, תוך הפקת לקחים בעבודת ה' מסדרם ומרמזיהם.

פרק שני מרחיב בכך שעל אף שמקור התורה הוא "ימין" — גילוי אור אין סוף — האור ניתן "מפי הגבורה" והוא מצטמצם למצוות מדודות ומוגבלות (כדי שיהיה אפשר להכילו במגבלות העולם הזה). **פרק שלישי** מגיע לנקודה העיקרית — צדיק גמור יכול להסתפק במצוות המוגבלות, אך בעל תשובה צריך למלא את כל מה שהחסיר על ידי אור בלתי מוגבל. האור הבלתי מוגבל מתעורר על ידי תשובה בלתי מוגבלת בלב, ונמשך לעולם על ידי צדקה בלתי מוגבלת. צדקה כזו — המגלה את הבלתי-גבול של ה' גם בנפש האדם — היא-היא הביטוי המעשי של הבטחון המופרז הנדרש לנו כדי להביא את המשיח.

במהדורה המלאה (שנשלחת במייל) יש גם **פרק רביעי**, החותם בכח הצדקה להביא את הגאולה ולברר-לתקן גם את עשו.

נזכיר שניתן לבקש את כל שיעורי אמונה ובטחון במייל itiel@pnimi.org.il

נפתח את התניא באגרת הקדש י (אגרת הקדש המקודשת, "העשירי יהיה קדש להוי'"):

אד"ש [אחר דרישת שלומם] וחיים פתח

נרשם ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה. כ"ב תמוז ע"ט — כפר חב"ד.

א יקרא כז, לב.

א. "חסדי הוי' כי לא תמנו" הערת תוכחת חיים

אחרי שהקדמנו שאמונה ובטחון מתבטאים בחיי היום-יום בהתמסרות לזולת ונתינת צדקה ביד רחבה, וקשרנו זאת לפסוק "חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו",

שלשת פסוקי ה-ח בפ"ג - הפסוק ה-22 בפרק. משמעותי ביותר - אם בפרק ג היו רק 22 פסוקים, כמו בפרקים האחרים, הוא היה מסתיים בפסוק זה. אם זו ה-ח הראשונה, כנראה הפסוק קשור לשני פסוקי ה-ח שאחריו. הפסוק הבא הוא "חדשים לבקרים רבה אמונתך" - ממנו אומרים כל יום כשקמים בבקר "מודה אני... רבה אמונתך" - האמונה מוזכרת בו בפירוש. ה-ח השלישית היא "חלקי הוי' אמרה נפשי על כן אוחיל לו". זו יחידה מרכזית ביותר במגלת איכה - גם כשיבוא משיח נלמד איכה, והכל יהיה חסידות מלפני הצמצום. בכלל, האות ח היא למעלה מהטבע - לשון חיות, חיים, "כי הם חיינו"^ד. שלש אותיות ה-ח הן "חסדי... חדשים... חלקי".

מה פירוש "חלקי הוי' אמרה נפשי"? החלק של כל אחד מישראל בתורה, ישראל ראשי תבות "יש ששים רבוא אותיות לתורה"^ה. כנראה גילוי החלק שלי בתורה, הניצוץ שלי, קשור ב"חדשים לבקרים", שבעצמו תלוי ב"חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו".

יחוד, בטול ובטחון

נראה רמז יפה בפסוקים: כפי ששמנו לב, המלה אמונה מופיעה בפירוש - "רבה אמונתך" - ועלינו לחפש את המלה בטחון. בפסוק הראשון "חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו" יש **כח** אותיות. איזה כח נפש פנימי שוה **כח**? **יחוד**, פנימיות הדעת, ה"מפתחא דכליל שית"^ו. יחוד היהודי הוא הדעת. ב"חדשים לבקרים רבה אמונתך" יש 20 אותיות. ב"חלקי הוי' אמרה נפשי על כן אוחיל לו" יש 27 אותיות. 20 ועוד 27 עולה

דברי יעיר [כל סגנון ומליצות אדה"ז לפי פסוקי תנ"ך ומאמרי חז"ל. יש פסוק בתהלים "פתח דבריך יאיר מבין פתיים"^ב ומשנה כאן ל"פתח דברי יעיר". הערה נועדה כדי שהדברים יישמעו ויופנמו. "יאיר" כדי שיראו, אבל עיקר חב"ד הוא הדערה הער, השמיעה, הנפעלת על ידי "יעיר".] אכן שומעת תוכחת חיים [יש כמה פירושים לפסוק, אבל כאן מפרש שזו תוכחה שנותנת חיים - אני מעיר כדי שהאזן תשמע הערת חיים]. אשר הוביח ה' חיים [תוכחה של ה', מחיה החיים, היא כדי לתת חיים]. ע"י נביאו מיהו "נביאו"? עוד סבה שאנחנו לומדים זאת היום, כי אנחנו בשלשת השבועות - זמן החורבן - ששיאו תשעה באב, בו קוראים מגלת איכה. הפסוק שלנו - שיש בו שתי 'אנטי-פרות', "כי לא... כי לא..." - מופיע במגלת איכה, אותה כתב ירמיהו הנביא. בדרך כלל "נביאו" סתם הוא משה, אך כאן מדובר בירמיהו הנביא, שכתוב^ב שהוא הגלגול העיקרי (בין הנביאים) של משה רבינו - לכן הוא נקרא כאן "נביאו" (ובהמשך האגרת - "הנביא" סתם).

פסוקי ה-ח באיכה פ"ג

מגלת איכה היא מגלה מאד מסודרת. יש בה חמשה פרקים: בפרק א יש **כב** פסוקים, לפי האלף-בית, וכך גם בפרק ב. בפרק ג, בו כתוב "חסדי הוי' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו", יש ששים וששה פסוקים, פי שלשה, כי בכל אות יש שלשה פסוקים קצרים יחסית. גם בפרק ד **כב** פסוקים לפי אלף-בית. בפרק ה גם יש **כב** פסוקים, אך לא לפי אלף-בית. אם כן, יש במגלת איכה סה"כ 7 פעמים 22 (154), "הוי' אלהינו הוי'", יחוד ק"ש) פסוקים. "חסדי הוי'" הוא הפסוק הראשון של

ד ברכת "מעריב ערבים".

ה מגלה עמוקות (ואתחנן) אופן קפו.

ו זהר ח"ב קעז, א.

ב תהלים קיט, קל.

ג ראה סדר הדורות ג'רצ"ח ש"ב.

ה - אצבעות המקבל^ז).

הרווחנו הרבה דברים מהתבוננות זו: הסדר, בו מתוך "חסדי הוי" מתגלים "חדשים לבקרים רבה אמונתך" - אמונה בלי סוף ("רבה" = אין סוף) - ומתוכה מתגלה גם ה"חלקי הוי' אמרה נפשי על כן אוחיל לו", תיקון החית-החיות של היהודי בתקופה זו, והקשר הפנימי בין בטחון לבטול ויחוד.

"חסדי ה' - כי לא תמנו"

נמשיך לקרוא בפנים:

ואמר חסדי ה' כי לא תמנו וגו' [כמו כי לא תמו]. והל"ל כי לא תמו [כמו בתפלת שמו"ע]. כמ"ש כי לא תמו חסדיך וגו'.

יש הרבה פירושים לפסוק. רש"י מסביר שכאן "לא תמנו" הוא כמו "לא תמו". הסבר שני (של האבן עזרא ועוד) הוא שעובדת קיומנו בגלות - ש"לא תמנו" למרות מה שעשינו ("מפני חטאינו גלינו מארצנו") וכל חיי הגולה, שלא היתה כליה ח"ו לעם ישראל - היא-היא חסדי ה'. שוב, או ש"לא תמנו" כמו "לא תמו" - חסדי ה' ממשיכים - או "לא תמנו" בעצמנו, על אף חטאינו וש"מפני חטאינו גלינו מארצנו". אדמו"ר הזקן יפרש אחרת (קצת דומה לרש"י, אבל פירוש מקורי שלו), ש"לא תמנו" היינו שאיננו תמימים-שלמים בעבודתנו - לא דוקא גלות, אך איננו תמימים במעשינו. לכן, כדי לתקן ולהשלים, עלינו לאמץ את רחמי ה' - את חסד ה', בלי גבול ותכלית. זהו הפירוש כאן, וכל האגרת נועדה להגיע אליו.

"חסד עולם" - גבול, רב חסד" - בלי גבול

ויובן עפ"י מ"ש בזוה"ק אית חסד ואית חסד אית חסד עולם כו' ואית חסד עילאה

בטול, עוד כח בכחות הפנימיים, פנימיות החכמה. אם כן, יש כאן **יחוד-בטול** אותיות בשלשת פסוקי האות ח, שעולה **בטחון**. גלינו משוואה בכחות הפנימיים של הנפש - כל ה-ח של פרק ג במגלת איכה כולל **בטחון** אותיות, אבל מתחלק ל-**יחוד** אותיות בפסוק שלנו ו-**בטול** אותיות בשני הפסוקים הבאים. צריך להבין את המשמעות הפנימית של היחוד-המשוואה הזו - למה פנימיות הנצח (**בטחון**) היא פנימיות החכמה (**בטול**) פלוס פנימיות הדעת (**יחוד**)! כנראה בשביל בטחון צריך מרכבה, הרכב, של בטול מצד החכמה ויחוד מצד הדעת - יחד הם נותנים בטחון. בטוי הבטחון הוא "חסדי הוי" - לעשות צדקה וחסד כמו שה' עושה, בלי גבול, לפני הצמצום. נסביר קצת יותר: **בטחון**, לשון **טח** (כפי שלמדנו בארוכה), הולך טוב עם דעת-יחוד, שהרי טיחה היא לשון דבקות ("וטח את הבית"^ח), "ודבק באשתו"^ט. מה לגבי בטול? קודם כל, המלים **בטחון-בטול** דומות - שתיהן מתחילות **בט** (צירוף נדיר) וכוללות **ו**, **בטחון** אותיות **חן טוב ובטול** אותיות **ל-טוב**. הווארט הוא שככל שהאדם יותר בוטח - הוא מוכן לוותר יותר, לא פוחד לשחרר את מה שיש לו, לכן יכול לתת בלי גבול. זהו הקשר בין הבטול לבטחון. בנתינה, מתוך בטחון ובטול, מתחולל יחוד וזיווג הנותן והמקבל, בסוד **"והיה מעשה הצדקה שלום"** (יחוד לפי שם הוי' בסדר **"והיה": וה** - זרוע ואצבעות הנותן, **י** - פרוטה,

ז בכל אחת משתי המלים **בטול-יחוד** יש ארבע אותיות אפשר לעשות הכאה פרטית: **ב** פעמים **י**, **ט** פעמים **ח**, **ו** פעמים **ו**, **ל** פעמים **ד** - עולה **אברהם**, ה'גיבור' של המאמר "אמונה ובטחון", כפי שהוסבר בחלקו הראשון של השיעור. ועוד, **בבטול** יש **בט** של **בטחון** ו**יחוד** ח של **בטחון**. רק הכאת ה-**ט ב-ח** (ההכאה העיקרית, **טח** עולה **טוב**) היא **חסד** - "חסד לאברהם" (מיכה ז, כ), שהוא הכל יחד.

ח ויקרא יד, מב.

ט בראשית ב, כד.

י ישעיה לב, יז.

דהוא רב חסד בו¹.

והבטחון הוא צדקה. לעניינו – כולנו מאמינים בני מאמינים – צריך אמונה בשביל "חסד עולם", אבל בשביל שנאמץ את מדת "רב חסד" צריך בטחון. לשם כך לומדים כאן את האגרת – נושא כללי ביותר של אמונה ובטחון. לפני שנקרא את המשך האגרת נסביר בעל פה, ואז נוכל לקרוא מהר יותר.

על אמונה כתוב "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא"² בשירת האזינו. הוא יסביר בהמשך ש"חסד עולם", שהוא חסד על פי גבול, נקרא "חסד אל כל היום"³. ה' עושה חסד – מהוה

כתוב בזהר⁴ שיש שני סוגי חסד: "חסד עולם", על פי טבע העולם, הוא חסד מוגבל – על פי שורת הדין בשו"ע. אף על פי שזהו חסד – ולא דין – הוא חסד על פי דין. אפשר לומר, כמו בספירת העומר, שזהו חסד שבגבורה, כשיש התכללות בין המדות. חסד עולם הוא גם לשון העלם והסתר אלקות – חסד שעושים מתוך מצב של הסתר והעלם אלקות, גם בנפש. אבל יש "חסד עילאה" – גילוי אור אין סוף של ה' – שהוא הימין האמתי, גילוי אור ה', שהוא בלי גבול באמת.

כאן מגדיר "חסד עולם" לעומת "רב חסד" (הביטוי "ורב חסד ואמת"⁵ כתוב ב-יג מדות הרחמים, שנמשכות מהכתר, למעלה מטעם ודעת, בלי גבול ותכלית). אנחנו, חסידים – כמו חסידים – צריכים את שניהם. צריך מה שחייבים, אבל צריך להגיע עד "ורב חסד". בביטוי "חסדי הוי" לשון רבים, משמע שני סוגי החסד – אבל יפרש בהמשך שהולך רק על "רב חסד", סימן שגם שם יש מקור ל"חסד עולם". התכללות הגבורה בחסד כאן היא מקור למה ששמענו בשיעורים האחרונים⁶, שכח הגבול נמצא בתוך הבלי-גבול (גם כמו תזה ואנטיתזה). כאן מדברים איך מצד ה' ואיך מצדנו – צריך להגיע לבלי גבול. בסוף ימשיך ויחבר לגבול, הרבי של הפתגם של ר' הלל מפאריטש שהזכרנו קודם – מתנגד הוא גבול, חסיד הוא בלי גבול, רבי הוא בלי גבול בתוך גבול.

"חסד עולם" – אמונה, "רב חסד" – בטחון

חוזרים לווארט שלנו, שביטוי האמונה

יב ראה זהר ח"ג קלג, ב; קמ, ב (ובח"א ריט, א).
יג שמות לד, ו.

יד שיעורי כ"ד סיון עד ט"ו תמוז – פורסמו ב"ואביטה" חקת-מסעי.

טו דברים לב, ד.

טז תהלים נב, ג. "**חסד אל כל היום**" = רוח, חצי חתך. "**חסד עולם**" = ריח (4 יותר). יחד = 432, ממוצע כל מלה הוא **חסד** (ו צירופי **חסד**). כלומר, "[חסד] **עולם**" "[חסד] **אל כל היום**" = ד"פ **חסד** (= רפח).

"כל היום" הראשון בתורה הוא "כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" – סופי תבות **עמלק** (לקוטי הלכות, תפלת המנחה ז, יט ובכ"ד) – דוגמה יפה לכלל אצלנו שביטויים רבים מופיעים בתנ"ך פעם ראשונה בהקשר שלילי – "ברישא חשוכא והדר נהורא" (שבת עז, ב). "חסד אל כל היום" מתקן זאת. הפסוק במלואו הוא: "מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום". מה קשר בין שני חלקי הפסוק? מתחיל במשהו שלילי. רש"י כותב ש"הגבור" הולך על הפסוק הקודם, פתיחת המזמור, "בבא דואג האדומי ויגד לשאלו וגו'". דואג הוא גיבור בתורה, "אביר הרעים" (ש"א כא, ח), אבל הוא "חכם להרע", מהסטרטא אחרא. הוא מתהלל שכל המזימות הרעות שלו מצליחות.

לפי זה, "חסד אל כל היום" היינו – לפי הפשט של רש"י – שה' יציל אותי ממנו. **דואג** האדומי הוא ממש הלעו"ז של **דוד** המלך, האדומי (וכן בסוד **אדם-דוד-משיח**). אין לעומת-זה מובהק ממנו לדוד. אפשר לדרוש שדואג האדומי היינו מי שדואג לתדמית שלו – הלעומת-זה של "הייתי שפל בעיני" (ש"ב ו, כב) של דוד המלך. "חסד אל" – חסד בגבול, עד חומש – הוא כח מגן מפני דואג האדומי.

בצורה אחרת – היות שדורשים "חסד אל כל היום" על אברהם אבינו (הרמז הפשוט: **אברהם** עולה **ח** פעמים **א-ל** – **ח** הומז **לחסד**), כנראה שדוד המלך, הדור ה-**דוד** לאברהם, בזכות "חסדי דוד הנאמנים" (ישעיה נה, ג), זוכה ל"חסד אל כל היום" שיצילו מדואג האדומי, שלא ידאג לתדמיתו. דואג האדומי הוא הלעומת-זה של "אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו" (חגיגה יג, א) – "דאגה בלב איש ישחנה" (משלי יב, כה וכדשרת חז"ל ביומא עה, א). מזימת דואג היא על ידי "ויגד לשאלו" (**ויגד** אותיות **דואג**, פעמיים כתוב "דיוג [קרי: דואג] האדומי"), ו"חסד אל כל היום" היינו שה' יציל אותו משאלו, ביזמת וספיח דואג האדומי.

דואג שאול דוד = **ששה**. ההצלה היא על ידי **אברהם** = **רמח**. גם זכות החסד בגבול מספיקה להציל את דוד מידי שאול ודואג.

גילוי כח הגבול בתוך שרשו בבלי גבול. יש גם גילוי הפוך, אחרי הדין והצמצום, שהצמצום לא כפשוטו, והיינו **"משמאלו דת מיניו"**.¹ פי' שהתורה מקורה ושרשה הוא רק חסדיה' המכונים בשם ימין דהיינו המשכת בחי' אלהותו ית' והארה מאור א"ס ב"ה אל העולמות עליונים ותחתונים ע"י האדם הממשיך האור על עצמו בקיום רמ"ח מ"ע [רמח בגימטריא אברהם. כל התורה יוצאת מאברהם, "חסד לאברהם", כמו שכל הבריאה היא **"בהבראם"**² – באברהם³, "עולם חסד יבנה"]. שהן רמ"ח אברים דמלכא. פי' רמ"ח כלים ולבושים להארה [גר' דצ"ל להארה] מאור א"ס ב"ה המלוּבש בהן [בכלים של המצוות]. [ומאור זה האור המצומצם שיש בכל מצוה, כמו שיסביר]. יומשך לו דו"ר בכל מצוה [הדחילו נמשך "מימינו דת שמאלו" והרחימו "משמאלו דת מיניו", ודוק]. כנודע]

המשכה למצוות דורשת הגבלה

[מקור הכל ימין], רק שהמשכה זונתלבשה תחלה במדת גבורתו של הקב"ה המכונה בשם אש [גבורה-דת-אש, הכל סוד הצמצום]. שהיא בחי' צמצום האור והחיות הנמשכות מאור אין סוף ב"ה כדי שתוכל להתלבש במעשה המצוות [שהרי כל מצוה מוגבלת בשיעורי תורה: שרובן ככולן הם בדברים חומריים כציצית ותפילין וקרבתו וצדקה [מצד הדין, גם הצדקה היא מוגבלת – כמה צדקה צריך לתת. כל מצוה היא מוגבלת]. ואף מצוות שהן ברוחניות האדם [חובות הלבבות, שהן שש מצוות התמידיות]. כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה ולא בבחי' א"ס כלל [אי אפשר לאהוב את ה' בלי סוף או לירא ממנו בלי סוף – אדם לא יוכל לסבול זאת, "לית כל מוחא סביל דא".]

את העולם בכל רגע מחדש – שהוא "חסד עולם", חסד תתאה, חסד שעל פי דין הנמשך משם א-ל, "חסד אל כל היום" בטבע. על "חסד אל כל היום" כתוב "אל אמונה ואין עול". גם על אברהם כתוב "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם הוי' אל עולם"⁴ – שם אל ("חסד אל") ו**עולם** ("חסד עולם"), הכל חסד תתאה, חסד שבגבול, שניהם מתחברים בבטוי "אל עולם". על פי פשוט זהו צדיק גמור שנותן חומש, כמו שהסברנו (בחלק הראשון של השיעור).

אבל "רב חסד" היינו כבר "חסדי הוי'" – שם הרחמים, שם הוי' ב"ה, בלי גבול. בשביל "רב חסד" צריך בעיקר בטחון. כדי לתת חומש מספיק להיות צדיק גמור, אבל מעבר שורת הדין של התורה הוא בחינת "אורות דתהו", בעל תשובה, משיח בא להחזיר לשם כך את הצדיקים, לכזה בטחון. מדרגה כזו דורשת בטחון פעיל – לקיים "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו".

ב. מגבלות התורה

מקור התורה – "ימינו"

קעת נקרא מהר יותר:

כי הנה מודעת זאת התורה נקראת עוז שהוא לשון גבורה וכמו שאמרו חז"ל תרי"ג מצוות נאמרו למשה מפי הגבורה [גבורה היא צמצום, מדת הדין. למה התורה היא "מפי הגבורה"? לכאורה להיפך, התורה כולה חסד]. וכדכתיב מימינו אש דת למו [הפסוק]⁵ מדבר על ימין, וגם על אש שהיא גבורה. ידוע הרמז של ר"א אבולעפיא⁶ ש'משחק' עם האותיות – **"מימינו אש דת למו"** אותיות **"מימינו דת שמאלו"** – יש כאן התכללות שמאל וימין, כמו

יז בראשית כא, לג.

יח דברים לג, ב.

יט ראה מפתח הספירות פרשת וזאת הברכה.

כ בראשית ב, ד.

כא בראשית רבה יב, ב; זר ח"א צא, ב; ז"ח (מרגליות) א, ב.

שהוא מהעמודים שהעולם עומד עליהם] "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים"²⁷, ובפרט עמוד החסד – וכדכתיב עולם חסד יבנה [הייתי יכול לחשוב שאם חסד הוא עמוד העולם כולו אולי אין לו גבול, צריך לעשות בלי גבול]. אפ"ה יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר למדה בינונית [כאן הוא כותב את הביטוי ממנו לבדו עשינו (בחלק הראשון) את כל המבנה של רשעים-בינוניים-צדיקים ובעלי תשובה. "מצוה מן המובחר" הוא צדיק ו"מדה בינונית", בינוני.] כו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום [הפסוק שהזכרנו קודם]. המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה [תיקון החברה, חברה לשון חיבור – הנתינה ההדדית היא המחברת את בני האדם. למה הקארלינער אמר שהקמצן שייך לסטרא אחרא? כי אין לו חבר – הוא "יש ודבר נפרד בפני עצמו".]

ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו' ושית אלפי שני הוי עלמא כו' [העולם מוגבל גם במקום וגם בזמן]. לכן ניתן שיעור ומדה גם כן למצות הצדקה והחסד שבתורה [בחלק א של התניא²⁸ מוסבר שצדקה היא המצוה הכללית של כל התורה, סתם 'מצוה' בתלמוד ירושלמי. כמו שאמרנו קודם שסתם צדיק הוא מי שעושה צדקה]. כמו לשאר מצות התורה [עד כאן היה גדר הגבול, "הוי עז לעמו יתן"²⁹, "מימינו אש דת למו" ("מימינו דת שמאלו"), גילוי השמאל מתוך הימין]. נחזור שהפסוק "חסדי הוי' כי לא תמנו וגו'"]

כי אהבה רבה לה' בלי קץ וגבול ומדה אין האדם יכול לסובלה בלבו ולהיות קיים בגופו [הגשמי והמוגבל בעצם]. אפילו רגע וכמארז"ל שבשעת מ"ת שהיתה התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור [מפרש "על כל דבור ודבור"³⁰], שכל דבור הוא התגלות ה'. והתגלות פרחת נשמתן כו' [אי אפשר לסבול בגוף, רק שה' החזירן לתחיה בטל שעתיד להחיות בו מתים. אם כן, הוא אומר שהתורה עצמה היא אור אין סוף, אבל לא יכול להתקבל כך באדם המוגבל בגופו, לכן צריך הגבלה-גוף של המצוות. רק שבתוך גוף המצוות יש גם הארה, שנותנת לאדם אהבה ויראה בקיום המצוות].

שיעורי מצוה – אפילו בצדקה

אחרי ההסבר שהתורה נמשכת על ידי הגבול והצמצום ירצה אדמו"ר הזקן להסביר שבעל תשובה צריך לצאת מהגבול, אבל לפני כן הוא מסביר את ההגבלה:

והנה לפי שהמצוות ניתנו לנו ע"י התלבשות במדת גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצוות יש להן שיעור מצומצם [והתורה שבעל פה מלמדת את הגבולות וההגדרות של כל מצוה]. כמו אורך הציצית י"ב גודליו והתפילין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקוה מ' סאה וכן בקרבנות יש להן שיעור מצומצם לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שתיים ופרים כו' [הגענו לפרים שלנו... פרים הם פרנסה – כתוב שפרנסה היא נס-פרה, תיכף נסביר יותר. גם לשון "פרו ורבו"³¹, המצוה הראשונה בתורה. בין הדברים המוגבלים הפרים כאן הכי הרבה. אבל כעת מוסיף:]

וכן במעשה הצדקה וגמ"ח בממונו אף

כד אבות פ"א מ"ב.

כה פל"ז.

כו תהלים כט, יא.

כב שבת פח, ב.

כג בראשית א, כח.

קרלין אומרים¹³ שלא נכלל במנהגי אבלות ואפשר לומר בו שהחינו ואף להתחתן (לא ראיתי שמתחתנים בפועל, אבל כן אומרים שהחינו). אנחנו עוד לא חסידי קרלין, אבל טוב לדעת שאמרו כך. איזה אות מתקנים היום? כל יום בתקופה הזו הוא לתקן אות אחת לפי הוידוי, אשמנו-בגדנו. הוא נורה ב-"יז בתמוז, שהיה שבת, אז מתחילים "אשמנו" ביום ראשון. כעת ביום חמישי, "העונו" – "מאחר שהעוה דרכו", מלה נדירה]. לתת מגרעות בקדש העליון שגרע ערכו בחי המשכתו מה שהיה יכול להמשיך מבחי אלהותו [במדה וגבול] והארת האור מאור א"ש ב"ה אילו היה שומר התורה ומקיימה כהלכתה כאן יבוא יסוד חשוב, דבר פשוט שמסבירים כאן מפרשי התניא: אמרנו ש"חסד עולם" לעומת "רב חסד" היינו אמונה לעומת בטחון. יש עוד שני ביטויים מזההר שכל התניא מלא מהם – "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין". האור שבגבול, שנכנס לכלים – אור לפי ערך הכלי, מדוד בהתאם למדת הכלי – נקרא "ממלא כל עלמין". אבל אור לא מדוד לפי ערך הכלי, שהוא אין סוף, נקרא סובב כל עלמין. אז בעצם ה"רב חסד" שאנו צריכים לאמץ, "חסדי הוי' כי לא תמנו", נקרא אור הסובב כל עלמין. צדיק גמור ממשיך כסדר את האור הממלא כל עלמין. אבל מי שהעוה את הדרך פגם באור הממלא כל עלמין, ואין שום דרך לתקן זאת – רק להמשיך מאור הסובב. עליו לעבור להליך אחר לגמרי של עבודה, לפני הצמצום – להיות חסיד, בעל תשובה שיותר מצדיק גמור:

הרי מעוות זה [שהעוה דרכו ועשה מגרעות בקדש]. לא יוכל לתקן [עפ"י הפסוק "מעוות לא יוכל לתקן"]¹⁴ (שמופיע גם בתחלת אגרת

הוא פסוק מאיכה, שייך לזמן – תיקון החורבן וה"מפני חטאינו גלינו מארצנו". העולם מתקיים על ידי צדקה, וגם את כל החטאים והגלות מתקנים על ידי צדקה. היום אנחנו לומדים שהצדקה תלויה באמונה ובטחון. ה' בורא את העולם בכל רגע וזו הצדקה שלו, כמו שכתוב כאן בתניא וכן בהמשך אגה"ק עה"פ "רחבה מצותך מאד", כך מביאים את המשיח בכל רגע על ידי שנותנים ומוותרים.

ג. בעל תשובה – בלי גבול

תיקון העיוותים מאור הסובב כל עלמין

אחרי ההסבר על שיעורי התורה, כולל במדת הצדקה, ממשיך אדמו"ר הזקן לנקודה העיקרית באגרת זו:

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל אפילו כמלא נימא [הגבול למצות הצדקה הוא לצדיק גמור. בדיוק מה שאמרנו – ההידור הכי גדול בצדקה על פי דין, חומש, היא לאחד מושלם, צדיק תמים, תם מלשון שלם. הפסוק שלנו הוא "כי לא תמנו" – איננו תמימים, לא שלמים. לכן גם אין גבול למצות הצדקה שלנו].

אבל מי שהעביר עליו הדרך ח"ו מאחר שהעוה דרכו [בהשגחה פרטית הבטוי "העוה דרכו" שייך להיום. בסיום בין המצרים, בתשעה באב, קוראים את מגלת איכה שכתובה לפי סדר האלף-בית. איך חז"ל מפרשים¹⁵ למה? "מפני חטאינו גלינו מארצנו" ופגמנו בכל האלף-בית. כדי לתקן את החטאים, אומרים וידוי – "מודה ועוזב יָחַם"¹⁶ – שתקנו לפי אלף-בית. ב-**כב** ימי בין המצרים מכוונים את **כב** אותיות הוידוי – כל יום אות אחת, לפי הסדר. היום כ"ב תמוז – יום מיוחד, שחסידי

כט ראה שמע שלמה ח"ב אות ל.
ל קהלת א, טו.

כז איכה רבה א, כ (ובכ"ד).
כח משלי כה, יג.

ועוד יותר "בכל מאדך".¹ אזי אור עליון זה [הסוכ"ע]. מאיר ומתפשט תוך העולמות ומתקן כל מעוות וכל מגרעות שניתנו בקדש העליון ומחדש אורן וטובן ביותר שאת ויתר עז [פסוק שנאמר בראובן, שחטא – "פחז כמים אל תותר"²], "תותר" גם לשון ויתור. הוא העוה את הדרך והפסיד את ה"יתר שאת ויתר עז", וצריך להמשיך את ה"יתר שאת ויתר עז" – כתוב ש"שאת" היא כהונה ו"עז" הוא מלכות³. בבחי' אור חדש ממש [שבחסידות היינו אור ש"חדש להיות אור"⁴] – עד כה היה כלול בעצמות, וכעת מתחדש להיות אור עבורנו.]

בעל תשובה – מעבר לממד אחר

לכן אמרו במקום שבע"ת עומדין וכו'. כפי שהזכרנו, שמדובר כאן בבעל תשובה שלמעלה מצדיק גמור. צדיק גמור הוא מאה אחוז טוב אך מאה אחוז בגבול, ובעל תשובה פגם, אבל 'בזכות' שפגם אין לו שום דרך לתקן זאת בגבול. זהו הווארט הכי עמוק כאן, שאם פגמת משהו בעולם הגבול – אתה לא יכול מיניה וביה לתקנו. אין שום דרך לתקן את עצמך בתוך העולם שבו חטאת. צריך להגיע לעולם אחר, מציאות אחרת לגמרי, ממד אחר. ברגע שפגמת – אותו ממד של הקיום שלך הוא פארפאלען, אבוד. המציאות בה היית בחטא – פארפאלען. הדרך היחידה לתקן היא רק להמשיך מאין סוף שלמעלה מאותו מדרגה. מי שממשיך המשכה כזו נקרא בעל תשובה. המקום שלפני הצמצום הוא המקום שבעלי תשובה עומדין בו וצדיקים גמורים לא

התשובה), לכן הביא את המלה "העוה".] כ"א בהמשכת האור העליון שלמעלה מהעולמות [אור הסובב כל עלמין]. ואינו מתלבש בהן הנק' חסד עילאה ורב חסד לפי שמאיר ומתפשט בבחי' א"ס בלי גבול ומדה מאחר שאיננו מצומצם תוך העולמות אלא בבחי' מקיף עליהן [סובב וממלא נקראים גם מקיף ופנימי. מי שהעוה את הדרך פגם באור הפנימי, ממלא כל עלמין, וצריך להמשיך את המקיף. מקיף גם לשון תוקף. תוקף הוא גם בחינת תהו, "אורות דתהו", רצון אדיר – "אין לך דבר העומד בפני הרצון"⁵ ו"אין תקיף כרצון"⁶. רצון הוא תהו, כתר. אותו צריך להמשיך אם העוה את הדרך.] מלמעלה מריש כל דרגין עד סוף וכו'

הדרך להמשיך אור הסובב – דווקא על ידי מצות צדקה

וכשהאדם ממשיכו למטה במעשיו ואתעדל"ת [אתערותא דלתתא מסוג אחר, לא מספיקה אתעדל"ת של מצוות בגבול – צריך אתעדל"ת של צדקה בלי גבול. דווקא את מצות הצדקה אפשר לקיים בלי גבול⁷. את שאר המצוות אי אפשר לקיים בלי גבול. זהו היחוד של צדקה. בשאר המצוות אין תהו. אפילו אם תניח תפילין כל היום – זו גדר המצוה מן התורה. שתאהב את ה' בגלוי כל היום – כל הזמן הלב בוער באהבת ה' – זהו עדיין בגבול, כמו שהוא כתב לעיל. המצוה היחידה שאפשר לעשותה בלי גבול, מתוך בטחון אדיר, היא רק מצות צדקה. מצות הצדקה שואפת למסירות נפש – למסור את הנפש שלך, "בכל נפשך"

לא ראה זהו ח"ב קסב, רע"ב.

לב ראה קונטרס "כללי החינוך וההדרכה" פט"ז, ובזהר הנ"ל. לג הערך הממוצע של **צדקה וברי-גבול** הוא מצוה שעולה "אין עוד", היינו מה שהצדקה היא מצוה סתם כנ"ל, מפני שהיא בלי גבול. ועוד רמז: צדקה במילוי – **צדיק דלת קוף הא = 830 = י"פ בלי גבול!**

לד בראשית מט, ד.

לה בראשית רבה צט, ו.

לו נתבאר במאמר ד"ה "הרכבת אנוש לראשנו" להרה"צ ר' הלל מפאריטש (נדפס במגיד מראשית אחרית, גל עיני תשע"ג) ובסיום ביאורו להקדמת דרך חיים.

כדי למלא את החסרונות, הפגמים, החללים שעשיתי בקדש למטה, אני צריך סוג מיוחד של אתעדל"ת שהוא גם בלי גבול בבחינת מעשה. צריך לעשות משהו – כמו שאמרנו שצריך ביטוי מעשי לכל מה שלומדים על אמונה ובטחון:] אך כדי להמשיכו להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתעדל"ת ממש בבחי' מעשה דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי גבול ומדה.

להשפיע כמו ה' "אחד" – אתה-אני חס-דלית

דכמו שהאדם משפיע רב חסד פי' ח"ס דלית"ת דהיינו לדל ואביון דלית ליה מגרמי' כלום [כתוב בזהר^{מב} ש-חסד היינו חס-ד, חס דלית, לחוס על מי שאין לו כלום. באגרת הקדש טז כתוב – כפי שהזכרנו (בחלק הראשון של השיעור) – שכאשר יש לי משהו ולעני אין כלום, גם על פי שורת דין צריך לעבור את מגבלת החומש. צריך להרגיש שכל המציאות היא דלית, וברגע שהיא דלית אני חס על הדלית וממילא זהו מניע בנפש לתת בלי גבול. זו גם כוונה של המלה "אחד" ב"שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"^{מג}: יש א-ח-ד – ח-ד היינו חס-דלית. מצד אחד כתוב^{מח} שה' הוא אחד ב-ז רקיעים וארץ (שזו ה-ח של "אחד") ו-ד רוחות העולם. ה-א היא באמת "אלופו של עולם". אם אני פונה לה' א היא כמו 'אתה' – צריך לאמץ לעצמי, שגם אני אהיה א – חס-דלית. "חס דלית" היינו גילוי אחדותו יתברך – לא רק שהעולם הוא בחינת 'אין לו', אלא שהוא עצמו 'לא', בלי ה' הוא 'לא'. לכן "הוי' אחד", הכל ה'. אם כן, הרווחנו עוד משהו – שמי שנותן בלי גבול נותן מתוך הרגשה שהכל

יכולים להגיע לשם – הם רק גבול. מכאן נבין את הווארט של רבי הלל שרבי הוא בלי גבול בגבול, הוא בעל תשובה (בלי גבול) בעצם – "כל ימיו בתשובה"^{מז}, "והרוח תשוב אל האלהים גוי"^{מח} – שמלביש את עצמו בלבוש של צדיק גמור (גבול).

התעוררות האור בתשובה בלב והמשכתו בצדקה בלי גבול

[צריך לעשות תשובה כדי להגיע לאין סוף:] והנה עיקר התשובה הוא בלב [גם מצות וידי וגם עזיבת החטא בפועל – גם עליה כתוב שהיא עיקר התשובה^{מט} – הן בגבול, הוידוי בדבר מוגבל ועזיבת החטא מוגדרת, לעזוב את הלא-בסדר ולהיות בסדר. חלקי התשובה האלה הם מצוה, כמו כל המצוות, והם מוגבלים ככל מצוה. לכן מדגיש כאן אדמו"ר הזקן שעיקר התשובה בלב. אך בניגוד לאהבה ויראה – שהן גם בלב, אבל מוגבלות (כנ"ל) – התשובה בלב היא עד כדי מיצוי הנפש. לכן רבי אלעזר בן דורדיא – שנקרא רבי, כי הוא הרבי של כל בעלי התשובה – שם את ראשו בן ברכיו וגעה בבכיה עד שגווע והסתלק מהעולם מתוך חרטה^{מו}. החרטה, התשובה בלב, נוגעת עד עצם הנפש – בלי גבול. ה' לא רוצה שנגווע, רבי אלעזר בן דורדיא הוא יוצא מן הכלל, אך כן צריך חרטה מעומק הלב.] כי על ידי החרטה מעומק דלבא מעורר עומק אור העליון הזה [יותר עמוק בנפש מאהבת ה' ויראת ה', וודאי יותר מוידוי ועזיבת החטא בפועל].

[הוא אומר שמגיעים לפני הצמצום על ידי עומק התשובה בלב, אבל כדי להמשיך את האור הסובב כל עלמין מלפני הצמצום למטה,

מא תקו"ז תקון כב (סז, ב); ראה לקוטי הש"ס לאריז"ל ריש מסכת אבות.
מב דברים ו, ד.
מג סמ"ק סימן ב; הובא בב"י או"ח סימן סא.

לז שבת קנג, א.
לח קהלת יב, ז. וראה לקו"ת האזינו ע"א, ג (ואילך, ובכ"ד).
לט ראה תניא אגה"ת פ"א.
מ ע"ז יז, א.

ממש, גם הדבר ה'אבסורדי' ביותר. אמונה זו ("יאמין לכל דבר") היא-היא מדת הבטחון של אברהם אבינו, עליו נאמר "והאמן בהוי' ויחשבה לו צדקה"¹⁰⁷. בטחון מופרז כזה הוא סוד "פזר" [אותיות פרו] נתן לאביונים [שמפזר את כל הונו-מאדו לאביונים. 'פזר נתן לאביונים' ר"ת נפל כמבואר בספה"ק¹⁰⁸, 'כי נפלתי קמתי' על ידי צדקה ללא גבול] צדקתו עומדת [שבע יפול צדיק וקם' בעמידה נצחית] לעד¹⁰⁹.

עשינו (בחלק הראשון) מבנה – רשע גמור הוא קמצן גמור, רשע שאינו גמור נותן פחות ממעשר, בינוני נותן מעשר, צדיק שאינו גמור נותן יותר ממעשר, צדיק גמור נותן חומש ובעל תשובה נותן יותר מחומש. במבנה זה יש הרבה מדרגות בעל תשובה מעל צדיק גמור (שנותן 20%) – יש בעל תשובה של 21%, של 22% וכו' ("מחיל אל חיל") – עד בעל תשובה של 100%. על בעל תשובה של 100% אומר הרבי במאמר "ואתה תצוה"¹¹⁰ (בשם התקו"ז) – שאם היה בעל תשובה אחד שהיה עושה תשובה באמת הוא היה מביא את המשיח.

חוזרים למה שנתבאר בשיעורים האחרונים – שהבאת המשיח תלויה בבטחון בלי גבול. מי שיש לו בטחון בלי גבול יכול לתת הכל – ביתו, בגדיו, ה"גלימא מעל כתפיה". יש המשך לאגרת הקדש כאן שלא מודפס בתניא. בהרבה אגרות קדש אדה"ז כתב דרוש ואחר כך תכל"ס, הוראה לחסידי בפועל, שלא תמיד נכנס לתניא. הסיום כאן – שכל אחת תקרא, מודפס באגרות קדש לאדה"ז¹¹¹ – שדורש מהחסידים

מז בראשית טו, ו.

מח לקו"מ רא, עצי עדן ומעשה אורג למקוואות פ"ז מ"ד (מובא בסידור תורה אור ותהלת ה' בסדר הלמוד ליארצייט) ובכ"ד.

מט תהלים קיב, ט.

נ ד"ה "ואתה תצוה" תשמ"א – קונטרס פורים קטן תשנ"ב (המאמר האחרון שהגיה הרבי לע"ע) – פ"ט.

נא באגרות קדש אדה"ז מ, אחרי הרחבה בצרכים הרבים

לית, וממילא מתגלה האחדות האמתית של הקב"ה, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד". ואינו נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו [יש "מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון"¹¹² – האם יש 'מה הוא אין סוף אף אתה אין סוף'? לכאורה לא, אבל באגרת כאן כתוב שכן – מצות הצדקה של בעל תשובה]. כך הקב"ה משפיע אורו וטובו בבחי' חסד עילאה הנק' רב חסד המאיר בבחי' א"ס בלי גבול ומדה תוך העולמות [זהו בלי גבול בגבול. אנחנו נעשה בלי גבול, נהיה חסידים, והקב"ה יהיה הרבי – שממשיך את הבל-גבול לתוך הגבול שלנו, למלא את כל החסרונות, כל החטאים, הפגמים והעוותים שהעוינו]. עליונים ותחתונים שכולם הם בבחי' דל"ת אצלו יתברך [כעת אומר מה שאמרנו קודם – שכל המציאות היא "דלית", "לא", אצל ה' יתברך]. דלית להון מגרמיהון כלום וכולא קמיה כלא חשיבי וע"ז נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים.

הבאת המשיח – בבטחון מופרז

הצדקה הזו היא בבחינת "רב חסד" שכנגד מדת הבטחון (לעומת "חסד עולם") – יש כל כך הרבה בטחון בה', ובכך שהוא נותן לי כחות, שאני יכול להתדמות אליו גם בלהיות אין סוף. למאמין יש רק אמונה שה' אין סוף, אבל הוא לא חושב שה' נותן לו גם כח להיות אין סוף. בעל האמונה הוא עדיין 'שפוי', מה שאין כן בעל הבטחון, הבוטח בבטחון מופרז. בטחון מופרז הוא סוד "פרזות תשב ירושלם"¹¹³, ר"ת "פתי [יאמין לכל דבר]"¹¹⁴. הפתי – בעל הבטחון המופרז – מאמין שכל דבר יכול להיות בפועל

מד מכילתא פרשת השירה ג.

מה זכריה ב, ח.

מו משלי יד, טו.

ומשפט נבחר לה' מזבח^כ – הולך על אופן הצדקה. יש כמה פירושים מהו המשפט של הצדקה. שייך לפסוק שאומרים לפני תשעה באב, בשבת חזון – "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה"^כ, עליו יש הרבה דרושי חסידות (החל מהדרוש בלקוטי תורה). הצדקה בלי גבול צריכה להיות משפט – גם בשכל, שאני מסביר לך, וגם משפט עם עונש, אוי ואבוי אם לא תעשה זאת]. שיוכל לפזר [בחנית "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד" כנ"ל] בלי גבול לתקן עונותיו.

ומ"ש המבזבז אל יבזבז יותר מחומש היינו דוקא במי שלא חטא או [מזכיר דרך תיקון שלא הזכיר קודם]: שתקן חטאיו בסיגופים ותעניות כראוי לתקן כל הפגמים למעלה [אבל לא מומלץ, כמו שכותב באגרת התשובה, ובפרט בדורותינו – שאנו חלשים, והסיגופים והתעניות יכולים רק להזיק לנו בעבודת ה']. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין פשיטא דלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף שאין כסף נחשב וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב [בנוסף לאמור באגה"ק טז, שאם העני צריך לחם לפי הטף ולך יש מותרות – גם צריך לוותר על כל המותרות שלך, במדת הדין, בשביל להחיות את העני. כאן אומר שפשיטא שמותר לעבור את החומש בשביל רפואת הנפש].

"חסדי ה'" – עשית חסד בלי גבול

והנה מדת חסד זו בלי גבול ומדה נקראת על שמו של הקב"ה חסדי ה' [זהו עיקר הווארט של האגרת. בפשט, "חסדי הווי" היינו החסדים שה' עושה, וכאן הפירוש שאנחנו עושים את החסד – אבל כאשר עושים חסד בלי גבול החסד שלנו נקרא "חסדי הווי"].

להרבות בצדקה, ואומר לכל אחד ואחד כמה לתת, ואומר שצריך לפרוע מיד, אפילו אם יצטרך למכור את הגלימא מעל כתפיה. אפילו שיצטרך למכור הכל בשביל לפרוע את הסכום שהרבי דרש – ואם לא, הרבי ירחיק אותו מקהל החסידים. יש גבורות אדירות בהמשך האגרת כאן – לא סתם דורש, דרוש, אלא דורש בפועל עד כדי ענישה למי שלא מקיים. דורש שנהיה בעלי תשובה שמוותרים על הכל.

צדקה בלי גבול לתיקון העוונות

וז"ש עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח לפי שהקרבות הן בבחי' שיעור ומדה וגבול. משא"כ בצדקה [כאן "משפט" – "עשה צדקה

בגנים דורש זאת ובכך שהדברים לא מדעתו בלבד, מסיים אדמו"ר הזקן:

לזאת אמרתי חנוני חנוני אתם ריעי, איש כערכו אשר הערכתי בחי' דלמטה, הפוחת אל יפחת חי', בין יחיד בין רבים, והמוסיף יוסיפו לו ברכה עד בלי די. וכל אשר לא יהיה בביתו ובעירו בבוא שלוחי מוכ"ז, החיוב מוטל על כללות המנין ללוות ולפרוע בעבורו למוכ"ז תיכף ומיד, שלא להרבות בהוצאות חנם חי', ובבוא האיש העירה לביתו יפרע תיכף ומיד. ואם יסרב חי', יגרשוהו מן המנין, ולא ימס לבב אחיו כלבבו. והנה באמת זאת היא משנה שאינה צריכה, כי נכון לבי בטוח באהבת כל האנשים השלמים אתנו וחסדיהם הנאמנים, אשר הרבה יותר מזה יכולים לעשות, אפילו בבקשה קלה ואפילו מגלימא כו', אך למיחש מבעיא, פן ימנעו המלוים להלוות לסלק למוכ"ז בעד איזה איש שאינו בביתו, מדאגה מדבר פן יעלה על לבבו בבואו לביתו לאמר לדברי אלה נואש, ויסרב לפרוע תיכף ומיד הטלה אשר הוטלה עליו, הן ברשימה שביד מוכ"ז בחי' דלמטה, הן המגניב ממנו ע"פ ההערכות סכומים של אנשי מהמנין ההוא שבעירו, או שבעיר הסמוך לו אם הוא דר בכפר השייך לאגפיה, לזאת יצאתי חוץ לגדרי ההוראת שעה, לגזור בגזירה חמורה על כל המסרב חי', והיה חס לנפשו. ובודאי ההכרח לא יגונה, לצאת לקראתם ביד חזקה, עד מקום שידנו מנגעת, בארץ ובחזקו. וכל מי שאינו משתתף בצערנו לא יראה בנחמתנו ונחמת כל ישראל בשוב ה' את שבותנו. ושומע לנו ישכון בטח ושאנן כזית רענן.

כ"ד אוהב נפשו דורש שלומם תמיד מלב ונפש חפיצה שניאור זלמן בא"א מוהר"ר ברוך זלה"ה

נב משלי כא, ג.

נג ישעיה א, כז.

כסף. אפשר לפרש בשני אופנים: האופן הפשוט, שלא יהיה כסף – תכלה פרוטה מן הכיס – אבל ימשיכו לעשות צדקה, לפני ולפנים משורת הדין. זהו הפשט כאן, במצב של עוני, סוף הגלות. כך אומר חסידי – אני מבין, חסידי האהובים, שהזמן קשה ואין פרנסה, אין מה לתת, ואף על פי כן תעשו מאמץ עילאי. תפתחו את הלב ואת היד שלכם, תתנו, אף שאתם פטורים על פי דין מצדקה – אם בכל זאת תתאמצו תביאו בכך את המשיח. הפירוש השני, שגם גביר, אם הוא רוצה להביא משיח, צריך ש"תכלה פרוטה מן הכיס" – הוא פשוט צריך לתת את כל כספו, לקיים "בכל מאדך"¹³⁷ כפשוטו. "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" – צריך להביא אותו על ידי כילוי הפרוטה מהכיס. כך מתאים בדור שלנו, שהרבי אומר שיש בו הרבה כסף. בדור הקודם הפשט היה שצריך לעשות מאמץ עילאי לתת צדקה, אף שפטור. אך הדור שלנו הוא דור של רווחה, יחסית, ולכן הפירוש הפוך – מוציאים הכל כדי להחיות את העני, כדי להביא את המשיח.

שנזכה להמתיק את הימים האלה של בין המצרים, שיהפכו "לששון ולשמחה ולמֵעֵדִים טובים והאמת והשלום אהבו"¹³⁸, "ובא לציון גואל"¹³⁹. שנזכה להיות בעלי תשובה שלמעלה מצדיקים גמורים, לתת בשופי לא שפוי, לפני ולפנים משורת הדין.

הכיס" = 38 ברבוע.

נה דברים ו, ה (וברש"ו שם).

נו זכריה ח, יט.

נד ישעיה נט, כ.

כדכתיב וחסד ה' מעולם ועד עולם כו' כי הגם שכל ישראל הם רחמנים וגומלי חסדים ברם יש גבול ומדה לרחמי האדם. אבל הקב"ה נק' א"ס ב"ה ולמדויותיו אין סוף כדכתיב כי לא כלו רחמיו [כאן מביא את סיום הפסוק, שקודם רק רמז ב"גווי"]. וכו'.

וז"ש הנביא [קודם היה כתוב "נביאו" וכאן "הנביא" – נביא ו נביא ה, יחוד ו-ה על יד שם סג בגימטריא נביא, סוד המשכת אורות דתהו בכלים דתיקון. נביאו הנביא = 137, קבלה וכו']. אחר החורבן והגלות [כנראה "נביאו", שרומז למשה רבינו במיוחד, למעלה מהזמן – וכאן "הנביא" הוא אתפשטותא דמשה' אחר החורבן והגלות]. חסדי ה' כי לא תמנו וגו'. פי' לפי שלא תמנו שאין אנו תמימים ושלמים [אנחנו לא צדיקים]. בלי שום חטא ופגם בנפש ובעולמות עליונים ע"כ צריכין אנו להתנהג בחסדי ה' שהם בלי גבול ותכלית כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עילאה שהוא רב חסד ורחמים בלי גבול ותכלית כמ"ש כי לא כלו רחמיו וגו' [כדי לעורר עלינו את ה"לא כלו רחמיו" עלינו לאמץ את "חסדי הוי"']. למה? "כי לא תמנו".

"עד שתכלה פרוטה מן הכיס"

האגרת מסיימת:

וזהו שארז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שיעשו גם אם יהיו פטורים מדינא כי אין בן דוד בא כו'.

הרבי כותב שלא רוצה לסיים כאן במלים לא טובות, לכן כותב כאן "כו" – הסיום הוא "עד שתכלה פרוטה מן הכיס"¹⁴⁰, עד שלא יהיה

נד סנהדרין צז, א. "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן

ביאורים בפרקי אבות

פרק ה משנה יז

כָּל מַחְלֻקַת שְׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוּפָה לְהִתְקַיֵּם,
וְשֵׁיאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוּ הִיא
מַחְלֻקַת שְׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם? זוּ מַחְלֻקַת הַלֵּל וְשֵׁמַאי.
וְשֵׁיאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם? זוּ מַחְלֻקַת קֶרַח וְכָל עֵדְתוֹ

מגבילה), ולכן הוא נמצא מעל המחלוקת ומאפשר את שני הצדדים שלה.

הוא הדבר בכל מחלוקת: "אלו ואלו דברי אלוקים חיים"³, ומתברר

שאצל ה' יכולות להיות תשובות שונות ושתייהן אמת. החולקים מגלים בדעותיהם השונות את 'צדדיו' השונים של ה' כביכול עד ש"מיני ומיני יתקלס עילאה [ממני וממנו ישתבח ה']"⁴. לכן מחלוקתם יכולה להתקיים לעולם, כי ככל שיחלקו כך יתגלה וישתבח שם שמים.

הבעיה מתחילה כאשר צד אחד (לפחות) אינו מנסה לשקף את דעת ה' כפי שהיא למעלה. בעמדה זו מנתק האדם את עצמו מה' ולכן אין סופו להתקיים אלא כדרך העולם שהמחלוקת מכלה את כל צדדיה. זו הסיבה שהדוגמא למחלוקת שאינה לשם שמים במשנה היא "מחלוקת קרח וכל עדתו", ולא "מחלוקת קרח ומשה": משה רבינו לא היה 'צד' במחלוקת כלל, אלא קרח בנה למשה תדמית ועליה הוא חלק. כמו שאמר רבי נחמן מברסלב על החולקים עליו: "עלי אין חולקים כלל, רק הם חולקים על מי שעשה כך כמו שבודים החולקים עליו ועל איש כזה בודאי ראוי לחלוק!"⁵.

ב עירובין יג, ב; גיטין ו, ב.
ג סוטה מ, א.
ד שיחות הר"ן קפב.

מהמשנה נראה שמחלוקת היא דבר חיובי, כמו שמפרש רבינו יונה "הכוונה שלעולם יתקיימו במחלוקת, היום יחלוקו בדבר אחד למחר בדבר אחר... ולא עוד אלא שאורך ימים ושנות חיים יוסיפו להם". לעומת זאת, מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים כיוון שבמחלוקת הראשונה יתפרדו הניצים ויגמר הקשר ביניהם. יתירה מזו, לפי אחת הגרסאות⁶ משנתנו מחוברת למשנה הקודמת, "אהבה שאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם", ונראה שמחלוקת לשם שמים מקבילה לאהבה שאינה בטלה לעולם! אבל איך יתכן שהמחלוקת תתקיים לעולם? לכאורה, כורח המציאות הוא שאחד הצדדים במחלוקת טועה!

החולקים במחלוקת ראויה עושים זאת "לשם שמים" – למען גילוי שמו של הקב"ה הגבוה משני צדדי המחלוקת, וכך מתברר שלשני הצדדים יש קיום אמיתי. כך למשל בנוגע למחלוקת הקיומית בין הגשמיות לרוחניות: הרי כמו שהקב"ה אינו גשמי ח"ו כך הוא אינו 'רוחני' (שכן כל הגדרה כזו היא

א מדרש שמואל.

הדרכים הטהורות בעבודת ה'

מעין גנים – 'נקודה חסידית' בפרשת ראה

"מִלְפָּנוּ מִבְּהֵמוֹת אֶרֶץ"

בפרשתנו חוזרת פרשת המאכלות המותרות והאסורות^א, כשעיקר החידוש הוא מניין החיות הטהורות – "איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו וזמר". מהפסוק "מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמו"^ב למדו חז"ל כי "אילמלא לא ניתנה תורה [ח"ו] היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה, דרך ארץ מתרנגול"^ג. אכן, על אף שב"ה ניתנה תורה עדיין הפסוק "מלפנו מבהמות ארץ" במקומו עומד, וגם היום ישנן תכונות שעלינו ללמוד מהחיות. תכונות מסוימות לומדים חז"ל מחיות אסורות באכילה, אך בעיקר יש ללמוד מהחיות הטהורות – שבאכילתן יש גם ממד רוחני של הפנמת תכונותיהן (כפי שבארנו גם בענין אכילת שבעת המינים) – ומכל חיה טהורה יש ללמוד דרך מיוחדת בעבודת ה'^ד.

בחסידות^ה מבואר כי האדם ניזון מחיות ומצמחים – שדרגתם נמוכה ממנו – היות שיש בהם ניצוצות מעולם התהו. עולם התיקון הוא עולם האדם, הכולל כ"עולם קטן" את כל תכונות המציאות באופן מאוזן ומתוקן. שאר הנבראים – המתיחדים כל אחד בתכונה

א דברים יד, ד ואילך.

ב איוב לה, יא.

ג עירובין ק, ב.

ד ההבדל בין החיות האסורות לחיות המותרות הוא בהיקף הלימוד: מחיות אסורות יש ללמוד רק תכונה מסוימת (החיה בכללותה אסורה ורק ניצוץ מסוים נפדה מתוכה), והחיות המותרות מתוות דרך שלמה בעבודת ה' (החיה בכללותה מותרת), וכדלקמן.

ה לקו"ת עקב יד, ב.

ו ראה תנחומא פקודי ג.

בודדת – הם שרידי עולם התהו, בו כל תכונה התקיימה בפני עצמה, ללא איזון תכונות נוספות (אי-איזון שגרם להתמוטטות עולם התהו ושבר מדותיו). עצמת אורות התהו גדולה מאד, שהרי כל תכונה מתגלה ומתבלטת במלוא עוזה – ללא ריסון מדות נוספות – והדבר מתבטא בעצמות החיתיות המרשימות (שאינן באדם). באכילת החיות ולימוד תכונותיהן 'יורש' האדם את אורות עולם התהו כדי להשתמש בהם באופן ראוי ומתוקן. יסוד זה נלמד מהפסוק "ורב תבואות בכח שור"^א – האדם המכוון ומנתב את כח התהו של השור מסוגל להפיק הרבה יותר תבואה ממה שהוא מסוגל להפיק בכחותיו שלו (בעבודה הפנימית **תבואה** – אותיות "**ואהבת**" – היינו אהבה רבה ועצומה, עד לדרגת "ורב חסד" שבכתר).

הלימוד מהחיות מתואר בלשון "אולפן" ("מלפנו"), דבר המעיד על קשר הלימוד מהחיות ואימוץ תכונותיהן לאות "אלף". בעוד ש"תורת האדם"^ב פותחת רק באות **ב** (אות עולם התיקון, בו כל התכונות זוגיות ומתכללות זו בזו, ומתוך כך שורה בו ברכה^ג), מהבהמות ניתן ללמוד את התורה הפותחת באות **א** (המבטאת את עצמת התהו, כשכל אור מאיר לבדו; אכן אור רב מדי גורם לעולם ארוך שסופו שבירה, כדרשת חז"ל שהתורה לא פתחה ב-**א** בהיותה "לשון ארור"^ד). ה-**א**,

ז משלי יד, ד.

ח ש"ב ז, יט.

ט בראשית רבה א, י.

י שם, ובתנא דבי אליהו פל"א.

יא אכן, ישנה התכללות, שהרי אדם ובהמה פותחים ב-**א** ו-**ב**

הושיבני"^ז. החיות הטהורות מכוונות כסדרן ל-ז מדות הלב - חיות הבר החיות בחוץ שייכות למדות, שבבחינת "אור המאיר לזולתנו" (ולא נאריך בהקבלה):

ג ספירות המח הן אבני יסוד יציבות של כל מבנה הנפש, וצירופיהן השונים מולידיים דרכים וכיוונים שונים בעבודת הלב (מדות הלב מוגדרות כ"קצוות"-כיוונים, ולא כמיקומים יציבים). לענינו, מ-ג הבהמות 'ורשים' נטיות יסוד בנפש - השור (לשון מבט^ח) מעניק מבט כולל על המציאות, והנחת יסוד על-שכלית באיזה דרך יש ללכת (הנחה המוליכה את האדם בנתיבו בעקשות ואמונה לא אנושיות, באופן של "בהמות הייתי עמך. ואני תמיד עמך"^ט), ואילו מהכבש והעז מקבלים את נטיות הנפש להקל (מצד הימין-הכבש) או להחמיר (מצד השמאל-העז). מינון וסדר שונה של תכונות אלו מעניק לאדם דרך בחיים - דרך הנלמדת מאחת החיות הטהורות. החיים על פי התורה בכלל הם מאוזנים ומתוקנים, ובחירת דרך טהורה מסוימת בעבודת ה' מוסיפה נופך יחודי (בחינת **א** מיחדת) לאדם ונותנת לו תוספת חיות ועוצמה (היונקת מהתהו) בהתקדמותו.

שבע הדרכים הטהורות בעבודת ה'

ורמז פלאי לכך ש-ז החיות מבטאות דרכי עבודת ה' שונות, שלכל אחת אופי יחודי משלה ועם זאת כולן טהורות ורצויות: "**איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו וזמר**" עולה ז פעמים **דרך** (היינו שממוצע כל חיה הוא **דרך**, והיא מבטאת דרך יחודית), בדיק כמו הפסוק "**בכל דרכיך דעהו הוא יישר ארחתך**"^י!

ז איכה ג, ו.

יח ראה רש"י מט, כב (והנסמן שם).

יט שם עג, כב-כג.

כ משלי ג, ו. ולהשלמת הרמז: כללות המבנה, "שור שה

הקודמת ל-ב היא בגדר של "דרך ארץ קדמה לתורה"^כ - "דרך ארץ" הנלמדת מהחיות דווקא, אך עליה להיות מוכלת באופן מאוזן בכלי התורה המבורכים. גם כאן, הדברים קשורים בעיקר לשור - בעל עצמת התהו הגדולה ביותר - הנקרא בתורה גם "אלוף"^כ.

פרצוף הבהמות והחיות

תחת הכותרת "וזאת הבהמה אשר תאכלו" מופיע בתורה 'פרצוף' של עשר בהמות וחיות מותרות באכילה, המכוון במובהק כנגד י הספירות. הקבלת הבהמות והחיות לפרצוף תהווה מפתח ללימוד דרך עבודת ה' מהן:

ג הבהמות מכוונות כנגד הספירות כתר-חכמה-בינה - הבהמות הביתיות שייכות ל-ג הספירות העליונות שבבחינת "אור המאיר לעצמו", אור המסתגר בביתו פנימה (ורמז לשייכות הבהמות למוחין בכללות: "**שור שה כשבים ושה עזים**" עולה "**ראשית חכמה יראת הוי"**^כ). השור (הבהמה הגסה) בעל כח התהו הרב - המקור והשרש לכל הלימוד מהחיות, כנ"ל - מכוון כנגד הכתר המכונה "תהו". שה כשבים ושה עזים (הבהמות הדקות) הם כנגד חכמה ובינה (שבהיותן "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין" משותף להן השם שה). כבש הוא תואר לישראל, ששרש נשמותיהם בחכמה. העז מכוונת לבינה ש"מינה דינין מתערין" - מקור הדין העז והתקיף. חז"ל אף ציינו^ט שעזים הן בבחינת "ברישא חשוכא", בסוד "בורא חשך" השייך לבינה המקננת בבריאה, וכנאמר^ט על תלמוד בבלי (שממח הבינה) "במחשכים

(בהיפוך המבואר בפנים).

יב ויקרא רבה ט, ג; תנא דבי אליהו רבה פ"א.

יג "שגר אלפיך ועשתרת צאנך" (דברים ז, יג).

יד תהלים קיא, ו.

טו שבת עז, ב.

טז סנהדרין כד, א.

ארץ ישראל" יונקת את חיותה מדרך המקובלים.
בעלי המוסר: הדישון, שכנגד ההוד, רומז לדרך המוסר – העוסק בתיקון מדות פגומות (שבבחינת "והודי נהפך עלי למשחית"¹⁷) בוידוי והודאה בפגמי הנפש. בחובת הלבבות מוסבר שיסוד המוסר ותיקון המדות הוא הכרת תודה. ההוד הוא "ענף הגבורה" ושיטת המוסר היא ענף של דרך התורה הליטאית.

החסידות הכללית: התאו, שכנגד היסוד, רומז לדרך החסידות הכללית – שענינה ההתקשרות ל"צדיק יסוד עולם"¹⁸, והיא עוסקת רבות בשמירת ותיקון הברית.

ברסלב: הזמר, שכנגד המלכות, רומז לדרך חסידות ברסלב. עיקר עבודת ברסלב היא כניסה לעמדה הנפשית של מתפלל העומד חסר כל מול ה' – עמדת הנפש של המלכות, בה נאמר "ואני תפלה"¹⁹, והיא המתבודדת בבקשה על כל פרט מתוך הכרה ש"לית לה מגרמה כלום"²⁰. גם עבודת ההתחזקות הברסלבית – חיפוש נקודות טובות בסוד "אזמרה לא-להי בעודי"²¹ – נובעת משפלות המלכות.

ולסיכום:

גבורה	חסד
צבי-בעלי נגלה	איל-מקובלים

תפארת

יחמור-חב"ד

הוד	נצח
דישן-מוסר	אקו-תורת א"י

יסוד

תאו-חסידות כללית

מלכות

זמר-ברסלב

נפרט בקצרה את הדרכים:

לובשי לבן: האיל, שכנגד ה"חסד א-ל"²², מדת אברהם, רומז לעבודת ה' של מקובלי ספרד, לובשי הלבן, העוסקים בגילוי באור החסד הרב של הקבלה.

בעלינגלה: הצבי, שכנגד הגבורה, מדת יצחק, רומז לדרך ליטא בה מורים לרבים רק נגלה שבתורה – באופן הפלפול ובריבוי "מלחמתה של תורה" – תוך גבורה וצמצום אור פנימיות התורה [כמובן, כל בעל שיעור קומה בדרך זו לא מתנגד חלילה לתורת הקבלה, ורובם אף עוסקים בה בסתר; המתנגדים לפנימיות התורה כבר אינם 'חיות טהורות' – דרך זו היא בבחינת עשו, פסולתו של יצחק (אכן, "רישיה דעשו בעיטפיה דיצחק"²³), ויתכן שלאותו 'מתנגד' יש ראש טוב ללימוד גמרא בעיון ופלפול, כמבואר בחסידות לגבי כשרון עשו בלימוד, העולה לקדושה כשמתגלגל ל"עיטפיה דיצחק"].

חב"ד: היחמור, שכנגד התפארת, מדת "יעקב איש תם"²⁴, רומז לדרך חב"ד (המתבטאת בעיקר ענינה של ישיבת "תומכי תמימים"), המדגישה איזון בין קבלה וחסידות (חסד) לנגלה (גבורה). וכן, עבודת ה' של התפארת היא "לאסתכלא ביקרא דמלכא"²⁵ – התבוננות חבד"ת עמוקה בתפארת ה'.

תורת ארץ ישראל: האקו, שכנגד הנצח, רומז לדרך "תורת ארץ ישראל", השמה דגש על נצחיות כלל האומה ועל עבודת הנצחון והאחיזה בארץ. הנצח הוא "ענף החסד" ו"תורת

כבשים ושה עזים. איל וצבי ויחמור ואקו ודישן תאו וזמר", עולה "הוי' א-להי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמין" (ישעיה כה, א), ללמד שכל החיות מרוממות את ה' ומורות בעבודתו דרכי פלא (= אלק), עצות מרחוק הנוגעות לעצם האמונה הפנימית, המכתיבה לאדם את דרכו בחיים.

כא תהלים נב, ג.

כב ראה ת"י על בראשית נ, יג.

כג בראשית כה, כז.

כד זרה ח"א קצט, א.

כה דניאל י, ח.

כו משלי י, כה.

כז תהלים קט, ד.

כח זרה ח"ג קפ, ב.

כט תהלים קמו, ב. ראה לקומ"א תורה רפב.

מהפכה ראשונה (10)

הכתיבה קובעת הלכה

בשנים האחרונות, הרב מלמד על ארבע 'מהפכות' גדולות בהלכות תלמוד תורה: כתיבת התורה שבעל פה, נטילת שכר על לימוד תורה, לימוד תורה לנשים ולימוד תורה לאומות העולם, כאשר היום אנו נמצאים בעיצומה של המהפכה השלישית ובראשיתה של המהפכה הרביעית.

זו התקבעה על ידי הכתיבה דוקא. הכתיבה מהווה חתימה, וברמו: **כתיבה** ועוד **חתימה** מצטרפים לשלמות של 30 ברבוע (900), סוד "הלב היהודי" (שתי אותיות למ"ד זו מול זו). ממילא מתבאר טעם נוסף לאיסור הכתיבה שהיה תחילה, שהוא כדי לא לקבוע מסמרות ולסתום את אפשרות החידוש והמחלוקת. עד שהגיע רבי יהודה הנשיא וראה שיש צורך (וגם עת רצון) לקבוע ולחתום את הדברים כהלכות פסוקות שאין חולקים עליהם⁷.

במושגי הקבלה, חתימת המשנה והתלמוד שייכת לסוד "חותם בתוך חותם" (המופיע בהלכה על שמירת יין ממגע גוי⁸, שייך ל"יינה של תורה"), חותם היסוד בתוך חותם המלכות – יחסית המשנה היא היסוד והגמרא (המכסה וכוללת בתוכה את המשנה) המלכות. בהמשך לזה, ניתן להקביל את כ"ד ספרי התנ"ך כנגד התפארת. או באופן קצת אחר: "חותם בתוך חותם" שייך כולו למלכות, "מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה" (כל התורה שבעל פה), כאשר המשנה היא יסוד הנוקבא (נקודת ציון, בנימין צדיק תחתון, המקבל מיסוד ז"א יוסף צדיק עליון) והגמרא היא מלכות שבמלכות (ירושלים עיר הקדש, יהודה). לפי זה מתאים

בפעמים הקודמות ראינו שתחילה היה אסור לכתוב תורה שבעל פה, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב"⁹; לאחר זמן נכתבו המשנה והגמרא משום "עת לעשות ה' הפרו תורתך"; ולבסוף ההיתר הפך למצוה. בפעם הקודמת התבאר שחתימת המשנה היא שיא גיבוש התורה שבעל פה, דבר שאפשר בהמשך את הסרת המחיצות בתוך העם כאשר כל יהודי יכול להיות יודע ספר.

הכתיבה חותמת

עוד נראה שכתבת המשנה קשורה לקביעת הסמכות שלה, כחותמת את תקופת התנאים שמעתה ואילך אין חולקים על דבריהם. דהיינו, כל עוד הדברים בעל פה, הם עדיין נתונים לדיון מתחדש וחכמי כל דור יכולים לחלוק על קודמיהם, אך הכתיבה היא הכרעה וקביעה סופית. וכיוצא בזה לגבי חתימת הגמרא בסוף ימי האמוראים ("רבי ורבי נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה"¹⁰). ידועים דברי הבית יוסף "שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים, וכן עשו גם בחתימת הגמרא שמיום שנחתמה לא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליה"¹¹, ואפשר לומר שהסכמה

עריכה: יוסף פלאי.

א גיטין ס, ב. בתמורה יד, ב.

ב בבא מציעא פו, א.

ג כסף משנה הלכות ממרים פ"ב ה"א. וראה מאמרו של

הרב פרופסור ש"ז הבלין שי' 'על החתימה הספרותית כיסוד החלוקה לתקופות בהלכה', מופיע גם באתר האינטרנט 'דעת'.
ד הסבר זה לקוח מדברי הרב משה שמואל גלאזנר, בהקדמה לספרו 'דור רביעי' על מסכת חולין, עיין שם.
ה רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פי"ג ה"ח.

וזה לשון ר' צדוק: "ורק משום עת לעשות לה' הפרו תורתך התיירו לכתוב כדי שלא ישתכח הדברים, דמכל מקום על ידי הכתב נודע הדבר כפי הלבוש שבעולם הזה. והמבין יבין מתוך הלבוש גם כן על ידי חיות עצמו [חיות האדם הלומד] המתלבש באותו הלבוש הנתפס במוחו ושכלו. וזהו 'עת לעשות' עשיה גופנית [דהיינו הכתיבה] לה', ואף על פי שהוא הפרת התורה היינו משפט התורה שבכתב שהוא רצון השם יתברך ודיבורו המתגלה בעולם, שכפי רצונו אין תורה שבע"פ מתקבל אלא פה אל פה ואין להלבישו בכתב, מכל מקום אדרבה זהו קיום התורה. כי גם זה דעת לעשות וגו' מכלל התורה, דפעמים ביטולה של תורה זהו יסודה, ואמרוהו על שבירת לוחות ["אמר ריש לקיש פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה, דכתיב 'אשר שברת', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה יישר כחך ששברת"] והמכתב מכתב אלהים [זהו 'ביטולה של תורה', בטול התורה הכתובה דוקא]. וממש דוגמת זה היה גם כן כתיבת תורה שבע"פ שהוא בהיפך לכתוב מכתב בשר ודם שאין בו חיות [וזהו מעשה הפוך משבירת הלוחות]. אך כיון דיש כח זה גם כן ביד חכמי ישראל להפיר תורה שהוא כטעם 'הקדוש ברוך הוא גוזר וצדיק מבטל', שכך מסר השם יתברך התורה לגמרי לתחתונים וכן הנהגת העולם שהוא בתורה. על כן גם דבר זה שאי אפשר לכתוב דברים שבע"פ היה בידם לבטל, וממילא ישנתה הדבר גם בענין הנהגת העולם, שיהיה בכח להמשיך חיות בדבריהם הנכתבים" (ועוד ממשיך ומבאר שם את מעלת תורה שבעל פה שהתגלתה במיוחד מראשית ימי הבית השני, עד שהגילוי הגיע לידי גמר בכתיבת התורה שבעל פה).

בהמשך לדברי ר' צדוק: כתיבת התורה שבעל פה היא "עת לעשות" דהיינו "עשיה גופנית" כפי "הלבוש של עולם הזה". אם כן,

להקביל את שלשת חלקי התנ"ך לנה"י: חמשה חומשי תורה בנצח, מדת משה רבינו; נביאים בהוד; כתובים ביסוד. ובהמשך, עצם החג"ת שייכים לפנימיות התורה (מקום החסדים המכוסים, שייך לנסתר): קבלת הרמ"ק כנגד החסד; קבלת האר"י כנגד הגבורה; קבלת הבעש"ט כנגד התפארת (ובפרט השליש העליון של התפארת המכוסה ביסוד אמא). אמנם גילוי המוחין בעצם הוא ענין ה"תורה חדשה" שיגלה מלך המשיח במהרה בימינו.

התורה פרה ורבה והקדושה מתפשטת בכתב

מאז שנכתבה התורה שבעל פה, היא פרה ורבה יותר ויותר. כל מה שנכתב הופך בעצמו למשהו שצריך לפרש אותו, מעין 'תורה שבכתב' הצריכה בעצמה פירוש. לאחר חתימת המשנה, באים האמוראים ומפרשים אותה עוד ועוד; לאחר חתימת התלמוד, באים הגאונים והראשונים ומפרשים אותו; וכן הלאה, כל מה שנכתב בספר הופך בעצמו למקור שאותו חוזרים ומפרשים: האחרונים עוסקים לפרש את גדולי הראשונים, ואנו מנסים לפרש את גדולי האחרונים.

אחרי כל זה, יש לבאר עוד בפנימיות מה פעל היתר הכתיבה. והנה, כבר הובאו דברי רבי צדוק הכהן שהחיות של התורה שבכתב נתפסת (דוקא) באותיות הכתובות, ואילו החיות של התורה שבעל פה אינה אלא כשהיא בדעת החכמים ובפיהם ואינה נתפסת בכתובה. אלא שרבי צדוק ממשיך ומחדש שלאחר שהותר לכתוב תורה שבעל פה, ההיתר הזה פעל שינוי ממשי בקדושת התורה הנמשכת בעולם, ועכשיו יש קדושה גם בדברים הכתובים! וכל זה בכח חכמי ישראל, "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". אלא שעדיין יש חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה.

ולא ברבים, כדאיתא בגמרא, וכמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא בדורות הראשונים".¹ ובודאי גם בזה נאמר "עת לעשות לה",² כמו שכתב הרמב"ם בפתיחה לספרו מורה נבוכים "האל יתעלה יודע, שאני לא חדלתי לירוא הרבה מאוד מלכתוב את הדברים שרציתי לכתוב במאמר זה, מפני שהם עניינים עמוקים לא נכתב בהם כלל ספר באומה בזמני הגלות הללו במה שבידינו ממה שנתחבר בהם, והיאך אתחיל אני תחלה לכתוב בהם? אך נשענתי על שתי הקדמות: האחת, אמרם בכגון עניין זה 'עת לעשות לה' וכו'" [מסתמך בפירוש על התקדים של כתיבת המשנה והתלמוד] והשנית אמרם 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים'". ולפי זה כתב הרבי "ועל דרך זה הוא בנוגע לגילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים, שזהו בגדר 'עת לעשות לה' הפרו תורתך': גודל הירידה של הדורות האחרונים, שנתמעטו הלבבות וכו', וכן מצד מצב העולם בכללותו, שהרע בדורות אלה הוא בהתגברות יתירה, מהווה הכרח רב לגלות זאת החכמה, פנימיות התורה, שהיא מעוררת את הכחות הפנימיים הנסתרים שבנשמת האדם, הנותנים לו עזר וסיוע להתגבר על חשכת הגלות מבחוץ ועל המניעות שמבפנים, להתעורר באהבת ה' ויראתו כו' ולעבדו בלב שלם"³, ומבאר שיש טעם נוסף לגילוי פנימיות התורה דוקא בדורותינו, והוא בתור הכנה לימות המשיחית. וכל זה מתרחב במיוחד מאז התגלות תורת החסידות, והסרת המניעות השונות, והרי דוקא בזכות פנימיות התורה יצאו בני ישראל מהגלות ברחמים⁴, במהרה בימינו אמן.

הכתיבה שייכת לעולם העשיה, מתאים לדברי רבי אברהם אבולעפיה על שלש מדרגות באותיות - חשבון האות שייך לעולם הבריאה (עולם המחשבה), שם האות ומשמעותו לעולם היצירה וצורת האות בכתב היא בעולם העשיה. על עולם העשיה נאמר "אף עשיתיו", מלשון חרון אף - כעס וחרון אף על כך שכותבים את התורה ו'מורידים' אותה ללבוש עולם העשיה, נגד האיסור לכתוב דברי תורה. אבל מתברר ש"אף חכמתי עמדה ליי" - "תורה שלמדתי באף היא עמדה ליי", דוקא הירידה לעולם העשיה בחרון אף היא שעמדה לנו שתתקיים התורה לדורות ולא תשתכח.

כתיבת ופרסום סודות התורה

לסיום, כמו שהתורה שבעל פה בכלל הולכת ומתגלה מדור לדור, הופכת להיות דברים שבכתב, מופצת ומתפשטת, כך קורה ביחס לסודות התורה. מצד אחד, בדורות הראשונים יש זהירות מיוחדת להסתיר את פנימיות התורה, סתרי תורה וחכמת הקבלה (שאותה מוסרים מפה לאזן, והתלמיד מקבל מפי רבו), "דבש וחלב תחת לשונך", דברים המתוקין מדבש וחלב יהו תחת לשונך... 'כבשים ללבושך', דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך"⁵.

אולם במהלך הדורות הולכים גם סודות התורה ומתגלים, עד שהדבר הופך למצוה גדולה. כדברי אדמו"ר הזקן "ספר הזוהר... שהיה גנוז בימיהם וגם כל חכמת הקבלה היתה נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים כי אם ליחידי סגולה, ואף גם זאת בהצנע לכת

1 תניא אגרת הקדש כו. וראה פסק הגאון מהר"י דלטאש שנדפס בתחילת ספר הזהר במהדורות הרגילות.
 2 יא לקוטי שיחות ח"ל עמ' 172.
 3 יב לפי זוהר ח"ג קכד, ב. וראה שלחן מנחם יו"ד סימן פב.

4 ז קהלת ב, ט.
 ח קהלת רבה שם (בנוסח המובא ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ג הי"ב).
 ט חגיגה יג, א.

הסיפור החסידי

רבי דוד'ל מלעלוב

רבי דוד שלמה צבי בידרמן מלעלוב (נודע בשם ר' דוד'ל), האדמו"ר הרביעי לשושלת לעלוב, נולד לאביו רבי אלעזר מענדל בידרמן ולאמו מאטיל פייגא, נכדת החוזה מלובלין. מצד אביו היה גם נכד היהודי הקדוש. עלה ארצה בגיל 6. נישא למרים, נינת בעל ההפלאה. בהשפעת חסידי קארלין בירושלים נסע ל'בית אהרן' מקארלין וכשחזר ארצה פתח ביכנ"ס לחסידי קארלין. לאחר פטירת אביו סרב לנהוג באדמו"רות, ורק לאחר שנפטר דודו קבל את עול ההנהגה. רבי דוד'ל היה אחראי על כספי החלוקה של כולל פולין ואף ישב בכלא על חובות הכולל. תקופה עמד בראשות ישיבת 'חיי עולם' בירושלים. היה נערץ על כל תושבי ירושלים, יהודים ולהבדיל גוים. מסופר כי ידע לדבר בערבית. הסתלק ב-ה' באלול תרע"ח ומנו"כ בהר הזיתים בחלקת הפרושים. בנו, רבי שמעון נתן נטע, מילא את מקומו.

סגולת שם מ"ב

הזקן שכך יש להתפלל בצבור), וכבקשת חנה שתזכה ל"זרע אנשים" – "זרע שמובלע בין אנשים... לא ארוך ולא גוץ, ולא קטן ולא אלם, ולא צחור ולא גיחור, ולא חכם ולא טפש".

כבוד מאכלי שבת

פעם היה בשבת במירון והביאו סיר הטשולנט ואמר שיקרבו אליו ואכל את כל הסיר. אחר כך הסביר שהאש כבתה ובחום הכבד התקלקל הטשולנט, וכשפתחו את הסיר כולם סתמו את האף, ולא יכולתי לסבול שמבזים מאכל של שבת – אז אכל הכל.

קדושת השבת שורה במאכלי השבת (ורמו: **שבת מאכל שבת** עולה 1495, סכום כל האותיות מ-א עד ת). שבת היא יום היחוד – השראת האלקות גם בגשמיות – והדבר נרמו במאכל השבת (בסוד "את הלחם אשר הוא אוכל"). אם כן, רגישות רבי דוד'ל שלא יבזו חלילה את מאכל שבת היא מדת בית הלל, הזהירים בכבוד הכלה ופוסקים שגם כאשר הכלה חגרת או סומא יש לרקוד לפניו "כלה נאה וחסודה".

פעם בא חסיד שאשתו מקשה לילד [לידה ראשונה]. אמר לו שיאמר "אנא בכח" שבע פעמים, לא במרוצה מדי ולא באיטיות מדי. וכן עשה – נגש לחדרה של אשתו ואמר "אנא בכח" שבע פעמים, בדיק כמו שאמר לו הרה"ק, וכשהגיע ל"יודע תעלומות" בפעם השביעי שמע קול בתו שנולדה.

"אנא בכח" הוא שם **מב** – בגימטריא **אמא**, סגולה ל"אם הבנים שמחה". איתא שבהקפת יריחו שבע פעמים תקעו בשופרות ואמרו בהקפות "אנא בכח" (ועד היום נוהגים חסידים ואנשי מעשה להקיף מקומות בהם נדרש 'כיבוש' תוך אמירת/שירת "אנא בכח", ובפרט בניגון החוזר על כל מלה שבע פעמים). כשם שבכח שם מב לפתוח את יריחו, מנעולה של ארץ ישראל, כך בכחו לפתוח את הרחם (סוד "גן נעול אחותי כלה, גל נעול מעין חתום") כשהגיע הזמן ללדת.

האמירה "לא במרוצה מדי ולא באיטיות מדי" היא דרך המיצוע, המתקבלת ומוצאת חן בעיני אלקים ואדם (שעל כן מורה אדמו"ר

מענות ותשובות

שאלה:

דמיון חיובי הוא דמיון שבא לסייע לי במילוי שליחותי ולא מבלבל ומסתיר את המציאות – כמו למשל שימוש בכח הדמיון על מנת לצייר משל בחסידות, כך שהדברים מובנים ומתיישבים על הלב.

ב"ה באנו בקשרי שידוכין. מהי ההדרכה הנכונה בכלל אחרי הווארט ובפרט בנוגע לפגישות ושיחות עם החתן?

מענה:

שאלת המשך:

האם האמרה החסידית "חשוב טוב - יהיה טוב" היא גם סוג של דמיון? הרי בסוף אני מאמין במציאות שלא קיימת לעת עתה.

לגבי מנהגים בין הווארט לחתונה מומלץ להסתכל ב"שערי נישואין" וב"הכנות לחתונה". צריך גם להתייעץ עם המשפיעה שלך כמובן. ככלל, מתראים רק לצורך סידורים הכרחיים ומדברים בטלפון פעם או פעמיים בשבוע, שיחה שתתמקד בלימוד משותף.

מענה:

האמרה הזו היא אמונה, לא דמיון - אני מאמין באמונה שלמה שהמציאות עכשיו היא טובה לחלוטין. א של אמונה באתב"ש היא ת, וכך אמונה הופכת להיות תמונה - עליך לצייר לעצמך, לראות, שהתמונה של המציאות הנוכחית היא טובה לגמרי, וכאשר תחשוב טוב (ביחס להווה) ממילא יהיה טוב, ויתגלה הטוב הגנוז, להיות "טוב הנראה והנגלה". ההבדל בין אמונה לדמיון הוא שבדמיון אני לא רואה באמת את המציאות הקיימת כטובה, לעומת האמונה שבה אני רואה (מצייר לעצמי, ומאמין בזה שאני רואה) לגמרי את טוב ה'.

שאלה:

מתי דמיון הוא טוב ומתי הוא לא טוב?

מענה:

דמיון יכול להיות בעייתי ברגע שהוא בא כחלופה למציאות ומונע ממני להוציא מהכח אל הפועל את כוחותיי בצורה נכונה. לעתים הדמיון עלול לגרום לי לפקפק ביכולות שהעניק לי הקב"ה ו'לשתק' אותי, מתוך מיעוט בערך עצמי. לעתים הדמיון גורם לפעולה ההפוכה, לראות את עצמי כמי שבמדרגה נעלה ועל כן ראוי לו להתעסק רק בדברים נשגבים. ולעתים הדמיון יכול סתם להוות עבורי תחליף למציאות אמיתית, מעין מציאות וירטואלית. כללו של דבר, דמיון שלילי מונע ממני לראות את המציאות לאשורה ולקיים את שליחותי בעולם.

שאלה של ילד בן 9:

לפני זמן מה ראיתי איזה חוברת עם תמונות מפיגוע שעשו ערבים וזה גרם לי לפחדים ולמחשבות לא טובות. מאז קצת קשה לי להירדם ואני מפחד להיות לבד. אבא שלי הציע לי לכתוב לך ולבקש ממך עצה טובה וברכה שלא אפחד.

א מענה זה והבא אחריו נאמרו בשיחה בע"פ ונכתבו מתוך הזכרון של השואל.

מענה:

טוב מאד שתלמד מתוך הספר 'אור ישראל', סיפורים של מורנו רבי ישראל בעל שם טוב, בנוגע לצוואה שאבא של הבעש"ט צוה לו - "ישראל אל תפחד משום דבר בעולם רק מהקב"ה!". ה' הוא שומר ישראל (השם הקדוש שרשום על המזוזה - ש-ד-י) - הוא ראשי תבות שומר דלתות ישראל. חשוב מאד שכל שנה ההורים יבדקו את כל המזוזות שיש בבית). יש דברים שקרו בעבר (הרחוק והקרוב יותר, שלא יהיו עוד) שעליהם נאמר "אין אתנו יודע עד מה" - אנחנו לא תמיד מבינים את ההשגחה הפרטית של ה', אבל עלינו להתחזק תמיד באמונה ובטחון שה' נמצא אתנו ושהוא טוב ועושה רק טוב ושבדאי יהיה טוב - "חשוב טוב יהיה טוב".

ברכה שתצליח בלימודים ושתגדל להיות חסיד ירא שמים ולמדה לתפארת עם ישראל!

שאלה:

באופיי אני מאוד "זורמת" ונחמדה לאנשים אתם אני בקשר, מה שגורם לי להמשיך לדבר עם אנשים גם כשזה לא בדרך הכרח. לצערי זה יכול לקרות גם בשיחה עם גברים - דבר שנצרך מעת לעת במסגרת החינוכית לבנות בה אני עובדת ורואה בה את שליחותי - מה שגור תחושה לא טובה וחרטה על החלקים הלא הכרחיים בשיחה והאווירה ה"טובה" מדי. אני עומדת כעת לפני חתונה בע"ה והבעיה הזו גורמת לי לחשש שמא הדבר יפגע בקשר עם בעלי לעתיד. אודה מאוד להכוונת הרב.

מענה:

כלל גדול בתורה - "אין חכם כבעל הנסיון". עלינו ללמוד מכל נסיון, ואפילו כאשר "שבע יפול צדיק" - צריך לקום - "כי נפלתי קמתי", ולא ליפול שוב. אם רוצים באמת ומקבלים החלטה נחושה, ה' עוזר. זה בדיוק הזמן להתחזק (בפרט שאנחנו כעת בחדש אלול, חדש החשבון), לפני החתונה שתהיה בעזרת השי"ת.

תבשרי בשורות טובות ותמשיכי לפעול ביתר שאת וביתר עז (בלי שום חלישות הדעת, שזו אך ורק עצת היצר להחליש את הפעילות), אשריך שזכית להשפיע טוב על בנות ישראל (כל מה שאת עוברת בעצמך בסופו של דבר יששיר אותך להבין לעומק את לבן של הבנות שתחנכי, על מנת להשפיע להן טוב, "אין טוב אלא תורה", תורת החסידות).

שאלה:

בישוב בו אני גר, יש לי כמה חברים שקצת התרחקו מדרך התורה והמצוות. חשבת להתחזק יחד אתם [כמו שהרב אמר "מתקדמים ביחד"] ואני מתלבט במה כדאי להתמקד, האם בהתוועדות על נושא מסוים סביב לשיחה או מאמר של אחד הרביינים, או להתוועד על סיפורי צדיקים?

מענה:

התוועדות בסיפורי צדיקים עם מסרים, כמו מתוך אור ישראל והסיפורים שב'אביטה' ועוד - עדיפה. בהצלחה בקירוב לבבות לה' ולתורתו הקדושה.

האקדמיה התורנית

במדור האקדמיה התורנית אנו עוסקים באחד הפרצופים-מודלים הבסיסיים הקושרים את התורה והמדע יחד. בפרצוף זה, הנקרא פרצוף האקדמיה התורנית, באים כל תחומי הידע האנושי והאלוקי תחת קורת גג אחת ומסודרים לפי מערכת הספירות. בכל פעם נתבונן בענין מסוים היוצא מתוך ההקבלה של פרצוף האקדמיה התורנית ונראה כיצד בכח העיון בכלים של פנימיות התורה ניתן להבין טוב יותר את עולמנו ואת הקשר שבין התורה ובין שאר תחומי הידע האנושי

המקצועות החופשיים ואובדן המשמעות

אחת ההבטחות הגדולות של העת החדשה ושבירת ההירארכיות שעשה הפוסטמודרניזם היתה עליית קרנן של המקצועות החופשיים. לא עוד יהיו המדענים העוסקים בתחומים השונים תלויים בפטרונות של המלך או (בתקופות מאוחרות יותר) המדינה. עורכי הדין לא ימונו על ידי המלך. במקום זאת הם ייצגו את האדם הפרטי, אותו אדם שכעת יש לו גם מספיק ממון פרטי המצריך ממנו לשכור יועץ השקעות בלתי תלוי. המקצועות החופשיים היו אמורים לאפשר לאדם לא רק להיות חופשי בבחירת העבודות בהן הוא חפץ אלא גם לאפשר לו לבטא את עצמו בצורה הרבה יותר אותנטית. אולם בפועל, רוב בעלי המקצועות החופשיים הם כיום נותני שירותים והשחיקה לא פוסחת עליהם. לרופא, לדוגמא, ודאי ישנה תחושת שליחות ומן הסתם היא היוותה מרכיב חשוב בבחירתו במקצוע הרפואה. אולם, השחיקה אינה פוסחת גם על רופאים וגם הם נופלים לתוך תחושה של שגרה שחוזרת על עצמה ושאין בה הרבה חידוש. למותר לציין שאפילו לאמנים, לסופרים ולמוזיקאים ישנן תקופות של מחסומים יצירתיים המשאירים אותם בהרגשה של ריקנות שגוררת בעקבותיה שפל ביצירה ובביטוי העצמי. מה אם כן יכול לחדש עבור בעל המקצוע

החופשי את העניין שהוא מוצא בעבודתו? העצה כפי שנראה נמצאת בצוואה שמסר דוד המלך לשלמה בנו, " וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְּנִי דַע אֶת אֱ-לֹהֵי אָבִיךָ וְעִבְדֵהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפִצָּה כִּי כָל לְבָבוֹת דּוֹרָשׁ ה' וְכָל יֶצֶר מַחְשְׁבוֹת מִבֵּין אִם תִּדְרָשׁוּנִי יִמְצָא לָךְ וְאִם תַּעֲזֹבֵנִי יִזְנִיחַךָ לְעֵד " (דברי הימים א כח, ט).

דע את אלקי אביך

לפני שנסביר איך צוואתו של דוד המלך מתפרשת בהקשר של פרצוף האקדמיה התורנית נחזור מעט לאחור. במאמרים הקודמים ראינו כיצד האובייקטיביות של המתמטיקה והמדעים המדויקים משלימה את הסובייקטיביות שבמדעי הרוח. אלה הראשונים מסודרים כנגד ספירות החכמה והבינה והאחרונים כנגד הספירות מדעת עד מלכות. האמנות, מופיעה בחלק התחתון של ספירת הכתר, היינו הרצון בנפש, והיא שייכת לתחומי הידע הקשורים עם הסובייקט ועם הצורך בביטוי עצמי. האמנות היא שורש כל התחומים הללו, נושא שיטופל במאמר עתידי. אולם, כאמור כל בעלי המקצועות החופשיים, מהאמן ועד הפוליטיקאי מגיעים לשחיקה. מעל כולם אנו מוצאים את התורה, שמיקומה בכתר הוא כנגד ה"רישא דאין", המזוהה בחסידות עם שרש התענוג בנפש. לפני שנסביר את הקשר שבין תורה ותענוג נאמר

לכל המקצועות האחרים בהקשר של דעת וביטוי עצמי נאמר שעל כל אחד מצוה גדולה ונצרכת לתיקון נשמתו על ידי לימוד התורה באופן של חידוש בתורה, בכל פרד"ס התורה (תניא אגרת הקודש כו). זאת, יחד עם עשיית המצוות המהוות בטוי עצמי מתוקן (ויצירה). כאשר התורה משמשת מקור השראה לכל תחומי הידע האחרים בהם עוסקים בני האדם, הרי שגם העיסוק בתחומי הידע האחרים הופך להיות דוגמא של "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ" (משלי ג, ו). העיסוק בתורה ובמצוותיה מאפשר לכל אדם להפוך את הדרכים שלו ("דְּרָכֶיךָ"), מהאמנות ועד הפוליטיקה להיות כלים לידיעת ה'.

מרישא דאין עד תקון הנגיעה העצמית

נפנה להסביר מעט מדוע התורה ממוקמת ברישא דאין, מקור ושרש התענוג בנפש. כוחה הגדול של התורה – להחיות את האדם עם משמעות אבסולוטית – נעוצה במדה רבה במיקום שלה. כפי שרואים במוחש, גם מי שעוסק בתורה ובמצוות מגיע לידי שחיקה ועייפות. עבור הדורות שלנו גילה הבעל שם טוב מייסד החסידות עקרון נפלא כפתרון לבעיה הזו. הבעל שם טוב אמר ששמו "ישראל" מרמז על כך שנשמתו-תורתו (הדעת והביטוי העצמי האישיים שלו) הם הלחש שיכול להעיר את עם ישראל מעלפון הגלות. הבעל שם טוב חידש את העקרון של "תענוג תמידי אינו תענוג". אין דבר כזה: תענוג תמידי שאינו נפסק. שורש התענוג נמצא ביכולת של האדם לאיין את עצמו – לעשות את עצמו לאין. דבר זה למד הבעל שם טוב כנראה מהתבוננות ב"רישא דאין" המתואר בקבלה. מקובל לחשוב שהתענוג קשור עם חווית האני, אך החסידות מלמדת שתענוג שאין לו קץ תלוי ביכולת להפוך את ה"אני" ל"אין". לימוד התורה מצריך

שהתורה מספקת צורך לאין ערוך עמוק מהרצון לדעת את העולם והצורך של האדם לבטאות את עצמו. התורה מספקת את הצורך הקיומי של האדם לחפש מה הבורא רוצה ממנו ולהתמסר לרצון עליון זה. אפשר להסביר זאת כך: את המשמעות העליונה והמוחלטת לחיים אין האדם יכול להגדיר מעצמו. משמעות זו חייבת להגיע מחוצה לו. אפשר להשוות זאת לאמירתו המפורסמת של ארכימדס, "אם תתן לי נקודה מבחוץ ומנוף מספיק גדול, אוכל להרים גם את כדור הארץ כולו". מסיבה זו, האדם דורש את האלוקים שמחוצה לו, ומחפש לעשות את רצונו על מנת למצוא משמעות אבסולוטית לחייו.

את החיפוש הזה צווה דוד המלך לבנו, "דַּע אֶת אֱ-לֹהֵי אָבִיךָ". ידיעת ה' הנה לשיטת הרמב"ם המצוה הראשונה בין תרי"ג מצוות ועל שמה קרא לספר הראשון ביד החזקה ספר המדע.

ועבדה

אבל התורה לא רק מספקת את הרצון של האדם לדעת. היא גם נותנת לו כלים לבטאות את עצמו. בשונה מהפוטנציאל לביטוי עצמי הקיים בספירות הנמוכות יותר (מדעת עד מלכות) התורה מעניקה משמעות אבסולוטית לביטוי העצמי של האדם. ידיעת ה' ורצונו דרך התורה מאפשרת לנו להגיע למלה הבאה בצוואת דוד, "וְעַבְדְּהוּ". עבודת ה' כיום מתבטאת בראש ובראשונה בתפלה, עליה אמר דוד במקום אחר, "וְאֲנִי תַפְלָה" (תהלים קט, ד). התפלה יכולה להיות הביטוי החזק ביותר של האני, של הסובייקט. יש לה את הפוטנציאל להיות יצירת האמנות-אמונה הגדולה ביותר של האדם העולה בכל מובן מעל כל יצירת אמנות אחרת. יחד עם התפלה, כל אחת ממצוות התורה המעשיות יכולה להיות כלי לביטוי עצמי. על מנת לסכם את מקומה של התורה מעל

עצמי שווה **אני** (וגם **אין**) במילוי אותיות (**אלף יוד נון**), ושניהם שווים לחצי הערך של **דעת**. ממילא, **דעת** שווה פעמיים **בטוי עצמי**, **בטוי עצמי** ברוחניות ו**בטוי עצמי** בגשמיות.

פרצוף המקצועות החופשיים התורניים

כשניישם את העצה שלנו לחבר את התורה עם המקצועות החופשיים בהם פתחנו, נמצא שאפשר להרחיב בדבר עד אין קץ ממש. למעשה בקשרים שבין התורה ובין כל אחד מהמקצועות של האקדמיה התורנית כבר עסקנו בספרים או בממות שונות. מי שעוסק במקצוע הקשור עם מדעי החברה יפעל לחזק את הרגשת הקשר והערבות בין הנשמות. מי שעוסק במקצוע הקשור עם משפט יחפש לגלות את החוש המשפטי של שלמה המלך (כפי שהיה במשפט ה"שתי נשים"). מי שעוסק ברפואה ילמד את הרפואה האלוקית של ריפוי דומה בדומה על פי התורה (נושא שנדון בשני סמינרים גדולים על הומאופתיה תורנית). מי שמקצועו חינוך, ילמד להכיר כל מחונך על פי הכלל של "חושך שבטו שונא בנו" – דהיינו שלכל אחד יש מהות רוחנית וחושים המקבילים לאחד מ-**יב** השבטים. מי שעוסק בכלכלה יכול להוסיף את ההשקפה התורנית על ידי לימוד ספרים כמו *The Dynamic Corporation*. העוסקים בתקשורת ישאפו לכתוב ספרות ועיתונות המגבירים את המודעות לחלק אלוך ממעל שבבני האדם. ולבסוף, מי שעוסק במדעי המדינה יכול ללמוד את הספר על מנהיגות על פי יסודות פנימיות התורה. עולה על כולם הוא העיסוק בפסיכולוגיה, עיקר עניינה של תורת החסידות וכפי שנכתב רבות בספרים הרבים על תורת הנפש היהודית – נושא שנלמד גם באופן פרקטי בבית הספר לתורת הנפש על פי הבעל שם טוב.

את האדם להרגיש את עצמו לאין, או בדימוי החד שנתן לזה הבעל שם טוב, להרגיש כמו כלב המלקק כמה טיפות מהים. תורת ה' תמימה היא, וכמה שלא אלמד אותה, לא אגיע לאפס הקצה שלה. המדע שבתורה דורש את ההתאיינות הטוטאלית של האדם.

אך אין בכך די. שכן, לאחר שהדעת שבתורה מפרנסת את המעשה, אפשר ליפול לידי מלכודת חדשה – הרגשת הסיפוק. כשם שהרגשת החשיבות העצמית פוגמת בלימוד התורה, כך קבלת סיפוק מביטוי עצמי מוצלח – סופו להפיל את האדם. נפילה זו מתרחשת בדרך כלל כאשר מעיינות הדבור-הביטוי נסתמים והאדם חווה גם כשלונות שהם חלק בלתי נמנע מהעבודה. במקום להרגיש סיפוק עצמי (גאווה) ממעשה טוב, מעבודה שבוצעה בהצלחה, צריכה להיות הוידה ושמחה בה', "פִּי הוּא הַנִּתֵּן לָךְ כֹּחַ, לַעֲשׂוֹת חֵיל" (דברים ח, יח; וראו בהרחבה בספרנו לב לדעת מאמר "פרק בעבודת ה'"). על הסכנה של הסיפוק העצמי דרש הבעל שם טוב את הפסוק, "הוא יְשׁוּפֶךָ רֹאשׁ וְאֶתָּה תְשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב" (בראשית ג, טו), בהסבירו שהנחש הקדמוני תוקף את האדם בעקב, בסוף המעשה, ומנסה להכניס בו את ארס הרגשת הסיפוק ממעשיו.

בספר יצירה נאמר, "אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע". בהקשר של התורה כמחייה את כל תחומי הידע האנושי אפשר לפרש זאת על דרך מה שהסברנו. התענוג בא מלמעלה כאשר האדם מרגיש עצמו לאין ומתחבר עם הרישא דאין שבו. ומלמטה, האדם מונע מעצמו נגעים הנמצאים כנגד העקב, כאשר הוא שומר את עצמו מלבוא להרגשת סיפוק עצמי. ובלשון קצרה: רק שלא יחזיק שום טובה לעצמו על מה שידוע ועל מה שזכה לבטאות בעבודתו, מראש ועד סוף. ויש לזה גם רמז יפה מבחינה מספרית: **בטוי**

רמז בפרשה

מתמטיקה בפרשת השבוע

רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה (דברים יא, כו)

המלה "רְאֵה" מופיעה בן פעמים בתנ"ך והרמזו לכך, "וּרְאֵה בְּנִים לְבָנֶיךָ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל" (תהלים קכח, ו) - 15 פעמים בתורה, 15 פעמים בנביאים ו-22 פעמים בכתובים.

הרבע של 12: הרבע הפנימי, אותיות **מיכה**, 75, המקיף סביבו שווה 1082 ואחריו 2001 ואחריו 1600

ר	א	ה	ל	מ	ד	ת	י	א	ת	כ	ס
ח	ק	י	ס	ו	מ	ש	פ	ט	י	כ	כ
א	ש	ר	צ	ו	נ	י	ה	ו	ה	א	א
ל	ה	י	ל	ע	ש	ו	ת	כ	ו	ב	ק
ר	ב	ה	א	ר	ץ	א	ש	ר	א	ת	ס
ב	א	י	ס	ש	מ	ה	ל	ר	ש	ת	ה
ר	א	ה	א	נ	כ	י	נ	ת	ו	ל	פ
נ	י	כ	ס	ה	י	ו	ס	ב	ר	כ	ה
ו	ק	ל	ל	ה	ר	א	ה	נ	ת	ת	י
ל	פ	נ	י	ר	ה	י	ו	ס	א	ת	ה
ח	י	ס	ו	א	ת	ה	ט	ו	ב	ו	ר
א	ת	ה	מ	ו	ת	ו	א	ת	ה	ר	ע

ולבסוף המקיף החיצון עולה 3492 (לאה פעמים מהיטבאל). ערך המקיפים בדלוג 75, 2001, 3280 שווה 5356 או רְאֵה פעמים הוי'!! ערך הדלוג השני 1082, 1600, 3492 שווה 6174 או 14 פעמים אמת שהוא גם חי פעמים 343 (7³). כלומר, חלוקה מובהקת של כפולות של 7 ו-13 בדילוג המקיפים.

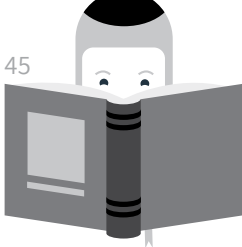
ברכה טוב חיים

שתי ההופעות האחרונות הן 'זוג' שכן הן עוסקות (בצד החיוב) ב**ברכה טוב וחיים** סוד הבטחון (ראו בספרנו לב לדעת ע' פט) וראשי התבות שלהם בטח בסוד הביטוי, "בטח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב" (שם לג, כח) וערכם עולה **עין יַעֲקֹב**. ערך שני הפסוקים יחד 5236 שהוא 22 פעמים **רחל**, אשת יַעֲקֹב (עין יַעֲקֹב, כנ"ל). יַעֲקֹב הוא הדור ה-22 לאדם הראשון, ועל הפגישה שלו עם רחל כתוב, "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל" (בראשית כט, י). עם רחל ביקש יַעֲקֹב לקיים את הפסוק, "וְרָאָה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֵּת כָּל יְמֵי חַיֵּי הַבְּלָךְ" (קהלת ט, טו). "וְרָאָה חַיִּים" שווה יחד **רחל-לאה**, סוד "רַחֵל הַגְּדוֹלָה", פרצוף הנוקבא השלם שיתגלה לעתיד לבוא. והנה, **רחל הגדולה** שווה "וְרָאָה... חַיֵּי הַבְּלָךְ".

סיום ושלמות הראיה

שלוש ההופעות האחרונות של המלה **רְאֵה** בחמשה חומשי תורה הן: "וּרְאֵה לְפָנֶיךָ אֶתְּכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי הוֹי' אֶל-אֱלֹהֵי לְעֵשׂוֹת כִּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ד, ה) "וְרָאָה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" (דברים יא, כו)

"וְרָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הַרָע" (דברים ל, טו) כידוע, השלמת מספר התבות או מספר האותיות למספר רבוע מעידה על קשר תוכני בין הפסוקים. והנה, בפסוק הראשון יש 72 אותיות, ובשני הפסוקים האחרונים יש גם 72 אותיות ביחד, ובסך הכל 144 או זה ברבוע אותיות (144) הוא גם מספר האהבה-פיבונאצ'י (זה-ה) בסוד נבואתו המיוחדת של משה רבינו עריכה: הרב משה גבוט

איני לדודי המדור לילדים

מהם את הדו-שית הבא: "הרב, הוא הרביץ לי". הרב מתחקר את הארוע: "זה נכון?", הוא שואל את הילד הנטען. ואז באה התשובה הנצחית: "זה הוא התחיל...". הרב ממשיך בתחקיר: "זה נכון?", והילד הטוען, שבינתים הפך לנאשם, עונה גם הוא: "לא, הוא זה שהתחיל".

נכון, יש פעמים שבאמת רק צד אחד אשם, אבל בדרך כלל יגלה הרב מאוד מהר ששני הילדים לא צדיקים תמימים. אחד רק עשה פראוץ, השני רק עקם לו את האף בחזרה, הראשון כבר זרק מלה פוגעת, השני דחף לכוונו את הפסא, שבטעות גם הגיע רחוק מדי, ומכאן ועד למריבה המלאה הדרך קצרה.

מה היה כאן? פשוט. יחס גורר יחס. "כמים הפנים לפנים כן לב האדם" לאדם, אומר בחכמתו שלמה המלך. אבל את אותו עקרון נתן ליטש בדרך חייבית. אדרבה, "מרבה מדה טובה ממדת פרענות", ואם מעקום של האף אפטר להצית מריבה, קל וחמר שאפטר בעזרת מלה טובה או אפלו הבעת פנים לשנות לטובה את היחס מקצה אל קצה. במלים אחרות: במקום שהילדים יתנצחו ביניהם בלהט מי התחיל במריבה, נראה מי מהם יוכל להיות הראשון שיתחיל לסים אותה...

"שמעת ש'הרב הבטיח לנו טיול?"

"באמת? מה קרה פתאום, רזי?"

"אומרים שמאז ההפתעה שעשינו לו – כל

היחס שלו אלינו השתנה"

"יש מצב. הפלא הוא מה גרם לנו להכין

לו אותה..."

חדש אלו מגיע, חדש הרחמים והסליחות. אומרים שבחרף כלם רדומים ובאביב מתעוררים שוב לחיים, אבל אצלנו מגיע החדש בו אנו מתעוררים לשוב בתשובה דוקא אחרי חדשי הקיץ הפעילים. תקיעת השופר מראש חדש אלו מעוררת אותנו משנת השגרה להזכר בה'.

אני מניח שאת הרמז המפוסם בראשי התבות **אלול** כלם מכירים – "אני לדודי ודודי לי". הפסוק ממגלת שיר השירים מתאר את הקשר שלנו עם ה' כמו של חתן וכלה, וכאן מספרת הפלה על היחס והקשר בינה לחתן. לפי הסדר בפסוק הפלה היא הראשונה מבני הזוג שפונה אל בן זוגה, "אני לדודי", ובעקבות כך פונה אליה בן הזוג ומחזיר לה יחס דומה, "ודודי לי".

מה מיחד בסדר הזה?

יחס גורר יחס

הרבה פעמים בהפסקות אני רואה ילדים שנגזשים לרב התורן בחצר ושומע

אתערוותא ד'אטלא וד'אטא

מהדרכים. כְּאִשֶּׁר ה' הוּא זֶה שְׁמֵתְחִיל
אֲנִי יְכוּל לְהִיּוֹת סְמוּךְ וּבְטוּחַ שֶׁהוּא רְצִינִי,
שֶׁלֹא מְדַבֵּר בְּהִתְלַהּבוֹת חוֹלְפֹת, כְּמוֹ שֶׁזֶה
אֶצְלִי. אֶצְלִי, אֲנִי יְכוּל לְהִתְלַהֵב וּלְהַחֲלִיט
שְׁמֵהֵיּוֹם אֲנִי קָם מִיַּד בְּרַגַע שְׁמַעִירִים
אוֹתִי בַּבֶּקֶר וְרַץ יִשָּׁר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲבָל
אַחֲרֵי שְׁבוּעַ אֲנִי עֲלוֹל לְגִלוֹת שֶׁהַחֲלָטָה
שְׁלִי הַחֲזִיקָה מֵעַמֵּד בְּדִיּוֹק יוֹמִים...

לְמִרוֹת זֹאת, לֵה' יֵשׁ נַחַת רוּחַ עֲצוּמָה
שֶׁהַדָּבָר יָבֹא מִמֶּנִּי. ה' מְעַנֵּן לְרֵאוֹת
שֶׁלֹא רַק הוּא זֶה שֶׁרוֹצֵה אֶת הַקְּשֶׁר
בֵּינֵינוּ, אֶלָּא לְרֵאוֹת אוֹתְנוּ לּוֹקְחִים בּוֹ
חֶלֶק פְּעִיל. כְּאִשֶּׁר מִתְחִילָה 'אתערוותא
ד'לתתא' מְצַדְנוּ מִגִּב ה' לְכֹךְ בְּכַפֵּל
כְּפִלִים. ה'אתערוותא ד'לעלא' שֶׁתְּבוֹא
מִצְדוֹ תִּהְיֶה פִי כְּמָה וְכְמָה מְכַל מָה
שֶׁיְכַלְנוּ לְשַׁעַר כְּאִשֶּׁר הִתְחַלְנוּ אֲנַחְנוּ
לְהִתְעוֹרֵר אֵלָיו.

אתערוותא שלפני ה'כ

אֲבָל מָה הַבְּעִיָּה? שְׁכַאֲשֶׁר אֲנִי
רוֹצֵה לְהִתְחִיל לְעַבֵּד אֶת ה' וּלְהִתְקַרֵּב
אֵלָיו בְּ'אתערוותא ד'לתתא' אֲנִי מְרַגֵּשׁ
לְפַעְמִים תְּקוּעַ, לֹא יוֹדַע אֵיךְ לְהִתְחִיל.
אוֹלֵי אֵלּוֹ הַעֲבֵרוֹת שֶׁעֲבַרְתִּי, וְאוֹלֵי סֶתֶם
הַשְּׂגָרָה הַמִּשְׁעֵמֶמֶת שֶׁאֲנִי חֵי בָּהּ. מֵאִיפֹה
אֶקְבֵּל כֹּחַ לְהִתְחִיל לְנוּעַ?

לְפַעְמִים הַמּוֹרָה לְחֻשְׁבוֹן מַחֲלָק
פֶּרֶס קוֹטֵן לְמִי שֶׁעֵבֵד יָפֵה, הִתְאַמֵּץ וְגַם
פֶּתַר אֶת הַתְּרַגֵּיל נְכוֹן. אֲבָל לְפַעְמִים,
בְּמִיָּחַד בְּיָמִים לוֹהֵטִים שֶׁלֹאף אֶחָד אֵין

אֲנַחְנוּ וְה' יִתְבַּרַךְ אֲמַנֵּם לֹא יֵלְדִים
שְׂרָבִים בֵּינֵיהֶם, אֲבָל אֲנַחְנוּ יְכוּלִים
לְלַמֵּד הַרְבֵּה מֵהַעֲקוֹרוֹן שֶׁל "כְּפִים
הַפְּנִים לְפָנִים". כְּאִשֶּׁר אָנוּ עוֹזְבִים כָּל
מִינֵי עֲסָקִים חֲשׂוּבִים שֶׁיֵּשׁ לָנוּ וּפּוֹנִים
לֵה' מִתּוֹךְ רְצוֹן לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו הוּא
מַחֲזִיר לָנוּ אֶהְבָּה גְלוּיָהּ, בְּדִיּוֹק בְּאוֹתָהּ
מִטְבֵּעַ. כְּאִשֶּׁר אָנוּ פּוֹנִים עֵרֶף מִתְרַחֵק
גַּם הוּא מֵאֲתָנוּ (לְפָחוֹת כֶּךָ נְדָמָה לָנוּ).
לְהִתְעוֹרְרוֹת שְׁמֵתְחִילָה מְצַדְנוּ קוֹרְאִים
בְּלִשׁוֹן הַחֲסִידוֹת "אתערוותא ד'לתתא",
הִתְעוֹרְרוֹת הַבָּאָה מִלְּמַטָּה, מֵאֲתָנוּ.

אֲבָל לְפַעְמִים הַמְצַב הַפּוּי. אֲנַחְנוּ
עֲסוּקִים בְּעֵנִינִים שֶׁלָּנוּ וְלֹא כָּל כֶּךָ עֲרִים
לְנוֹכַחוֹת שֶׁל ה', אֶפְלוּ קִצַּת שׂוֹכְחִים
אוֹתוֹ. וְאֵז ה' פּוֹנֵה אֵלֵינוּ וּמַעוֹרֵר אוֹתְנוּ
מִלְּמַעְלָה בְּכָל מִינֵי דְרָכִים. לְפַעְמִים
זֶה מְגִיעַ בְּצוּרָה שֶׁל נְסִים גְלוּיִים, כְּמוֹ
בְּמִצְרַיִם, כְּאִשֶּׁר הֵייוּ שְׁקוּעִים בְּ-
מַט שְׁעָרֵי טְמֵאָה. לְפַעְמִים בּוֹחֵר ה'
לְעוֹרֵר אוֹתְנוּ דְּוָקָא עַל יְדֵי מְקָרִים
קְשִׁים, שֶׁנִּדְמִים לָנוּ כְּצָרוֹת. כֶּךָ אוּ כֶּךָ
- ה' כָּאֵן הוּא הַמִּתְחִיל וְאֲנַחְנוּ נִעֲנִים
אֵלָיו. לְהִתְעוֹרְרוֹת שְׁמֵתְחִילָה מִמֶּנּוּ
קוֹרְאִים בְּחֲסִידוֹת "אתערוותא ד'לעלא",
הִתְעוֹרְרוֹת הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה.

מה יותר טוב?

אי המתחיל?

הַאֲמַת הִיא שֶׁיִּשְׁנֶה מַעְלָה בְּכָל אַחַת

בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים, לַפְּנֵי שְׁנַעְרֹךְ חֲשֹׁבוֹן צָדֶק
מִפְּרֹט בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים – לַפְּנֵי הַכֹּל. ה'
יַצִּיץ אֲלֵינוּ וּמִזְכִּיר לָנוּ שֶׁהוּא מְחַכֶּה לָנוּ
עַם יִגְמְדוֹת הַרְחָמִים.

זוֹכְרִים אֶת הַמִּשְׁלֵל שֶׁל אֲדָמוֹר־
הַזָּקֵן? הַמְּלֹךְ בְּדַרְכּוֹ לְאַרְמוֹן יוֹצֵא לְשֹׁדֵה,
לְמַקּוֹם בּוֹ אָנוּ שְׂקוּעִים, וּמֵאֲפִשֵׁר לָנוּ
לְגִשְׁתֵּי אֲלֵינוּ וְלִרְאוֹתוֹ. מֶה אָנוּ רוֹאִים? אֶת
הַ"פְּנִים הַשּׁוֹחֲקוֹת" שֶׁלוֹ! רוֹאִים עַד כַּמָּה
ה' שְׂמַח בָּנוּ!

זוֹ הַסִּקְרִיָּה שֶׁל חֲדָשׁ אֱלוֹל. כְּעֵת אָנוּ
מִצְיָדִים בְּחִשְׁקֵנוּ לְהַתְחִיל וְלַעֲבֹד בְּכַחוֹת
עֲצִמְנוּ, בְּ'אַתְעָרוּתָא דְלִתְתָא', וּבְעֲזָרַת
ה' נִזְכָּה בְּתַגּוּבָה לְכַפֵּל-כַּפְלַיִם שֶׁל
'אַתְעָרוּתָא דְלִעְלָא' מֵאִתּוֹ.

חֲדָשׁ טוֹב וְשִׁבְתֵי שְׁלוֹם וּמְבָרְךָ!

רַי

כַּח לְתַרְגְּלִים, הוּא מְחַלֵּק אֶת הַפְּרֹס
לַפְּנֵי. לָמָּה? לֹא כִּי מְגִיעַ לָנוּ. הָרִי בְּכֹלֵל
עוֹד לֹא הִתְחַלְנוּ. הוּא מְחַלֵּק אֶת הַפְּרֹס
כְּמִקְדָּמָה, כְּדֵי לְתַת לָנוּ חִשְׁקֵנוּ לְהַתְחִיל...
גַּם ה' לְפַעְעִים רוֹאֶה לְנַכּוֹן לְחַלֵּק
לָנוּ פְּרִסֵי מִקְדָּמָה. הָאֵם זֶה 'אַתְעָרוּתָא
דְלִעְלָא'? לֹא מִמֶּשׁ. ה' עֲדִין מְעַנֵּן
שְׂאֵנְחָנוּ נֶעֱבֵד בְּ'אַתְעָרוּתָא דְלִתְתָא',
אַבֵּל כְּמוֹ סִקְרִיָּה קְטַנָּה, הוּא מְשַׁרְהָ עֲלֵינוּ
מִשֵּׁב רוּחַ קַל שֶׁל הַתְעוֹרוּרוֹת. הַמִּקְדָּמָה
הַזֶּה מְגִיעָה בְּחֲדָשׁ אֱלוֹל.

הַחֵן הַשְּׂדֵה

חֲדָשׁ אֱלוֹל פּוֹתַח אֶת מַסַּע הַתְּשׁוּבָה
שֶׁלָנוּ אֶל ה' בְּ'אַתְעָרוּתָא דְלִתְתָא'. אַבֵּל
לַפְּנֵי שְׁנֵגֶשׁ לְעִבּוּדַת הַהַכְּתָרָה שֶׁל ה'
בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, לַפְּנֵי שְׁנִיחֹר בְּתְשׁוּבָה

שְׂאֵת הַשְּׂבִיחַ:

בְּאִיזָה מְקוֹה 'אַתְעָרוּתָא דְלִעְלָא' שְׂבִיחָה לַפְּנֵי 'אַתְעָרוּתָא דְלִתְתָא' הִיא דְבַר טוֹב?

בֵּין הַפּוֹתְרִים נִכְוֶה יִגְרַל מִשְׁחַק קַפְסָה.

תְּשׁוּבוֹת יֵשׁ לְשַׁלַּח לְדַא"ל maosime@gmail.com אוּ בְּטֵלְפוֹן 079-9211452

עַד יוֹם ב' הַקְּרוֹב. זוֹכָה הַשְּׁבוּעָה: אַבְרָהָם יוֹסֵף רִיזְמוֹן בֵּית שִׁמְשׁ

הַפְּרִסִים בְּחִסּוֹן:

צַעֲצוּעֵי רוֹזְנִפֶלד

יפ"ו 34 ירושלים | טלפקס 02-6240854

הקדוש, אחד ומיוחד ממפרשי התורה, האהוד על כל חוגי הלומדים בעם ישראל, הוא מהמחברים המטיילים בפירושם בפרד"ס התורה. הוא מביא פירושים על דרך הפשט ופירושים על דרך הדרש, וכל דבריו מושתתים על דרך הסוד (שעל כן הוא נתחבב כל כך על לומדי הפנימיות). הרמז, לדידו של בעל אוה"ח, הוא אותו ממד בו מתחברים פירושי הפשט עם פירושי הנסתר, כפי שמתבאר בגליון זה.

מקום הותיר בעל אור החיים להתגדר בו, בחשיפות הסודות שמאחורי דבריו, במיוחד בחשיפת המבנים הפנימיים אליהם מקבילים פירושיו הרבים בכל נושא. דוגמה יפהפיה לכך בשיעור אור החיים שבגליון זה, בו מתבארים לעומק שמונה מפירושיו לפסוק הראשון בפרשת "ראה", ולנגד עיני הלומד נפרשת הקבלה נהדרת ומחכימה של הפירושים לספירות העליונות – הקבלה שמעניקה נופך חדש של משמעות והדרכה ב'עבודה', לכלל ולפרט, העולה ממגוון הפירושים.

מעוניין להצטרף לצוות המפיצים של **ואביטה**?

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח מייל לכתובת: **itiel@pnimi.org.il**

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון במספר **079-9211452**

לפניות בנושא העלון: **052-4295164**

pnimi.org.il